

Ville-Mikko Sikiö

Ajatuksia kulttuuritoiminnan kehittämisestä

Kuntasektorin resurssit vapaan kentän toiminnan edistäjänä Oulussa

Ajatuksia kulttuuritoiminnan kehittämisestä

Kuntasektorin resurssit vapaan kentän toiminnan edistäjänä Oulussa

Ville-Mikko Sikiö
Opinnäytetyö
Kevät 2020
Kulttuurituottamisen ja luovan talouden
tutkinto-ohjelma (YAMK)
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Kulttuurituottamisen ja luovan talouden tutkinto-ohjelma (YAMK)

Tekijä: Ville-Mikko Sikiö

Opinnäytetyön nimi: Ajatuksia kulttuuritoiminnan kehittämisestä - Kuntasektorin resurssit vapaan kentän toiminnan edistäjänä Oulussa

Työn ohjaajat: Jouko Tötterström, Petri Hoppu

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: kevät 2020

Sivumäärä: 56 + 1

Opinnäytteen tavoitteena on luoda pohjaa yleisten kulttuuripalveluiden kaupunginosakulttuurin toiminnan ja monialaisen aluekulttuurin asiantuntijatiimin kehittämiseksi. Työn lähtökohtana oli kysymykset: Minkälaisia resursseja Oulun kulttuurin vapaa kenttä tarvitsisi kaupungilta pystyäkseen toimimaan tehokkaammin? Mitkä kulttuurituotannon resurssit olisi mahdollista siirtää kaupungin vastuulle ja mikä olisi hyvä käytäntö saada resurssit kulttuuritoimijoiden hyödynnettäviksi? Kulttuuritoimijoiden resurssitarpeet ovat hyvin erilaiset, kuka koordinoi ja valitsee tarpeen ja kuinka se toteutetaan?

Opinnäytteen tarkoituksena on tunnistaa kulttuuritoiminnan kehittämisen keinoja sekä kulttuuritoimijoiden resurssitarpeita ja niistä sellaisia, joilla Oulun kaupunki voi edistää kulttuuritoimijoiden toimintaedellytyksiä. Resurssina suora rahoitus on jätetty opinnäytteen tutkimuksen ulkopuolelle. Opinnäytetyön avulla pyritään tunnistamaan asiakas- ja asukaslähtöisiä kulttuurituotannon kehittämistapoja ja hyviä käytänteitä, joilla voidaan kehittää Oulun kaupungin kulttuuripalveluiden toimintaa sekä tunnistamaan koko Oulun kaupunkia koskevia poikkisektoraalisen kehittämisen tavoitteita paikallisten kulttuuritoimintojen tukemiseksi.

Tutkimus koostuu teoreettisesta tietoperustasta, jossa on tutustuttu kulttuuritoimintaan ja kulttuuritoimijoihin, kaupunkitilaan ja kaupunkisuunnitteluun sekä yhteiskeittämiseen hyödyntäen kotimaista ja kansainvälistä tutkimustietoa. Tutkimusta on täydennetty aineistolla, joka koostuu oululaisten kulttuuritoimijoiden ja Oulun kaupungin kulttuurijohtajan haastatteluista. Aineistoa on analysoitu teemoittelemalla.

Haastatellut oululaiset kulttuuritoimijat toivoivat kaupungilta enemmän monipuolisia resursseja toimintaan. Tärkeimpinä resursseina esille tuli kulttuuritilat ja kaupunkitilan hyödyntäminen kulttuurikäytössä sekä monipuolinen yhteistyö sekä yhteiskeittäminen, jonka kautta voidaan luoda monipuolisia resursseja. Tutkimuskysymyksiin vastataan esittämällä kolme toimintasuositusta: *kaupunkitilan sekä sen kulttuurikäytön kehittäminen ja kulttuurisen kaupunkisuunnittelun käyttöönotto, yhteiskeittäminen sekä resurssien monipuolistaminen*, joita voidaan hyödyntää Oulun kulttuuritoiminnan kehittämisessä.

Asiasanat: kulttuuri, alueellisuus, kaupunkikulttuuri, kaupunkitila, klusterit, kehittäminen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Cultural Production in Creative Industries

Author: Ville-Mikko Sikiö

Title of thesis: Views on Cultural Development – the Role of City Resources in the Development of Independent Culture Organisation Activity in the City of Oulu

Supervisors: Jouko Tötterström, Petri Hoppu

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020 Number of pages: 56 + 1

This thesis studies the opportunities and possibilities to develop cultural services in the City of Oulu with a particular focus on the urban neighbourhood culture services and regional culture team. The research questions of this study were: What kinds of resources would independent culture organisations in Oulu need from the city to improve their functions? Which resources could be transferred to be the responsibility of the city and what would be a good practice to make the resources available to the independent culture organisations? As the needs of independent culture organisations differ, who coordinates and chooses which needs are addressed and how they are addressed?

The thesis aims to recognise the measures of development of cultural operations as well as the independent culture organisations' needs for resources, particularly those through which the City of Oulu can advance and support the organisations' actions. Monetary funding as a resource was excluded from the study. The research examines the customer- and citizen-oriented means and good practices of culture development in the City of Oulu organisation and seeks to identify cross-sectoral development objectives to improve local cultural functions.

The theoretical framework of the thesis examines cultural operations, culture organisations, urban space, urban planning and co-creation with qualitative methodology. The research data consists of interviews of culture operators and the cultural director of the City of Oulu as well as domestic and international research literature. The data has been analysed by using thematic analysis.

The research found that the interviewed independent culture organisations expect diverse resources from the City of Oulu. The most important resources were urban space and infrastructure for cultural actions and versatile co-operation and co-creation that leads to diverse resources. The research questions were answered with three development suggestions: *development of cultural operations in urban space and implementation of culture-led urban planning, co-creation and diversifying resources.*

Keywords: culture, regionality, urban culture, urban space, clusters, developing

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
3	KULTTUURITOIMINTA JA SEN KEHITTÄMINEN	10
3.1	Kulttuuritoiminta ja -toimijat	12
3.2	Kuntien kulttuuripalvelut	15
3.3	Kulttuurin vapaa kenttä.....	17
3.4	Kulttuurilähtöinen kehittäminen	19
4	VAPAAN KENTÄN TARPEET TOIMINNAN KEHITTÄMISEKSI.....	28
4.1	Rahoitus ja resurssit.....	28
4.2	Kaupunkitila ja -suunnittelu.....	30
4.3	Kulttuuritoiminnan yhteiskehittäminen	31
4.4	Tutkimusaineiston yhteenveto	35
5	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	37
5.1	Päätelmät	38
5.2	Toimintasuositukset.....	44
5.3	Loppuyhteenveto.....	46
6	LÄHTEET	50
7	LIITTEET	57

1 JOHDANTO

Vapaan kentän kulttuuritoimijat elävöittävät kaupunkeja monipuolisesti. Monet toimijat tuottavat sisältöjä kuitenkin niukoilla resursseilla ja monen toiminta on riippuvainen erilaisista valtakunnallisista ja alueellisista avustuksista ja apurahoista. Osa kuntien maksamista avustuksista palautuu kunnille erilaisten kustannusten ja maksujen muodossa. Pienikin tuki tai resurssi vapaan kentän kulttuuritoiminnassa voi olla ratkaisevaa toteutuksen kannalta, kun kaupungin taloudessa tuon resurssin merkitys voi olla huomattavasti pienempi. Tämän opinnäytteen tarkoituksena on tunnistaa kulttuuritoiminnan kehittämisen keinoja sekä kulttuuritoimijoiden resurssitarpeita ja niistä sellaisia, joilla kaupunki voi edistää kulttuuritoimijoiden toimintaedellytyksiä. Resurssina suora rahoitus ja sen tarve on niin ilmeinen, että se on pyritty jättämään opinnäytteen tutkimuksen ulkopuolelle.

Tässä opinnäytetyössä pyritään löytämään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Minkälaisia resursseja Oulun kulttuurin vapaa kenttä tarvitsisi kaupungilta pystyäkseen toimimaan tehokkaammin? Mitkä kulttuurituotannon resurssit olisi mahdollista siirtää kaupungin vastuulle ja mikä olisi hyvä käytäntö saada resurssit kulttuuritoimijoiden hyödynnettäviksi? Kulttuuritoimijoiden resurssitarpeet ovat hyvin erilaiset, kuka koordinoi ja valitsee tarpeen ja kuinka se toteutetaan?

Aineistona on käytetty oululaisten kulttuuritoimijoiden ja Oulun kaupungin kulttuurijohtajan haastatteluita sekä kotimaista ja kansainvälistä tutkimustietoa ja lähdekirjallisuutta.

Kulttuuritoimijat käsitetään tässä opinnäytteessä yhtenä vapaan kentän kokonaisuutena organisaatiomuotoon tai tavoitteisiin katsomatta. Kulttuuritoimijat ja -toiminta ovat osa laajempia ja tarkempia luovien alojen ja kulttuuriteollisuuden käsitteitä. Kaupunkitila käsittää tässä opinnäytteessä infrastruktuurin, sekä kiinteistöt, että ulkoalueet, mutta siihen sekoittuu myös aineettomia ominaisuuksia kuten ilmapiiriä, paikan tuntua ja identiteettiä. Kulttuurisuunnittelu on menetelmä, jolla näitä aineettomia ominaisuuksia voidaan saada osaksi fyysisen ympäristön suunnittelua.

Kulttuurin alalla toimii monipuolinen kattaus toimijoita julkisesta hallinnosta, yrityksiin, yhdistyksiin ja neljänteen sektoriin, kulttuurin ruohonjuureissa, ylätasolla ja niiden välimaastossa. Monimuotoisen vapaa kenttä toimii eri taiteenaloilla ja se kuvaa itseään usein vastavoimana kulttuurilaitosten jäähmeydelle ja korostaa itseään uudistajana. Kulttuuritoiminnalla on suuri merkitys kaupunkien kilpailussa asukkaista, työvoimasta, opiskelijoista ja investoinneista. Kulttuuritoiminta tapahtuu kui-

tenkin julkisen tahon vaikutuspiirissä. Kulttuuritoiminta liittyy aina johonkin paikkaan ja kaupunkitilalla on suuri merkitys niin verkostoitumiseen, yhteistyöhön, luovien ihmisten alueelle sijoittumiseen kuin itse taiteellisen työhön, sen inspiroimiseen ja kulttuurisen tuotteen sosiaaliseen hyväksymiseen. Julkinen kehittäminen ja kaupunkisuunnittelu vaikuttavat kulttuuritoimintaan alakulttuurista korkeakulttuuriin ja yhdistyksistä kaupungin kulttuurilaitoksiin. Tässä opinnäytteessä paneudutaan kulttuuritoimijoiden toimintamahdollisuuksien edistämiseen ja välimaaston toimenpiteiden tunnistamiseen kulttuuritoiminnan kehittäjän näkökulmasta.

Opinnäytetyössä perehdytään kulttuuritoimintaan ja -toimijoihin, kaupunkitilaan ja sen merkitykseen kulttuurissa, yhteiskehittämiseen sekä vapaan kentän kulttuuritoimijoiden tarpeisiin. Näistä resurssitarpeista pyritään tunnistamaan sellaiset, joissa voitaisiin lisätä yhteistyötä Oulun kaupungin kanssa ja joita voitaisiin ohjata osaksi kaupungin kulttuuritoimintaa. Lisäksi pyritään tunnistamaan yhteistyömalleja kulttuuripalveluiden ja kulttuuritoimijoiden väliseen yhteiskehittämiseen.

Opinnäytetyön avulla pyritään tunnistamaan asiakas- ja asukaslähtöisiä kulttuurituotannon kehittämistapoja ja hyviä käytänteitä, joita voidaan ottaa käyttöön Oulun kaupungin yleisissä kulttuuripalveluissa sekä tunnistamaan koko Oulun kaupunkia koskevia poikkisektoraalisen kehittämisen tavoitteita paikallisten kulttuuritoimintojen tukemiseksi. Opinnäytteen tavoitteena on luoda pohjaa yleisten kulttuuripalveluiden kaupunginosakulttuurin toiminnan ja monialaisen aluekulttuurin asian tuntijatiimin kehittämiseksi. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää myös osana Oulun kaupungin kulttuuristrategian toteuttamista.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimus koostuu teoreettisesta tietoperustasta ja tutkimuskohteeseen on pyritty tutustumaan tutkimuskirjallisuuden käsitteellisten mallien ja rakenteiden kautta. Tutkimusta on täydennetty käyttämällä laadullista menetelmää, jonka avulla on pyritty ymmärtämään tutkittavan kohteen esiintymis- ja toimintaympäristöä, toimintatapoja, taustaa, tarpeita, merkitystä ja ominaispiirteitä. (Jyväskylän yliopisto 2015.) Aineistoa on analysoitu teemoittelemalla, etsimällä haastatteluista ja kirjallisesta aineistosta toistuvia ja yhdistäviä seikkoja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Aineistona tutkimuksessa on käytetty kuuden oululaisten kulttuuritoimijoiden haastatteluja. Haastattelut toteutettiin kesäkuun 2019 ja tammikuun 2020 välisellä jaksolla. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnettiin yhden kulttuuritoimijan maaliskuussa 2019 toteutettua haastattelua ja marraskuussa 2018 toteutettua Oulun kaupungin kulttuurijohtajan haastattelua. Kulttuuritoimijoiden haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, joita edelsi sähköpostiin toimitettu tutkimuksen aiheeseen orientoiva taustakysely. Haastateltava joukko oli verrattain pieni osa oululaisista kulttuuritoimijoista ja näkemykset jossain määrin subjektiivisia. Haastateltavat tahot pyrittiin kuitenkin valitsemaan niin, että ne edustaisivat mahdollisimman laaja-alaisesti eri tasoisia toimijoita neljännessä sektorista ammattitaiteilijoihin ja tuottajiin. Lisäksi pyrittiin ottamaan mukaan toimijoita mahdollisimman kattavasti kaupunginosakulttuurista esitystoimintaan ja taiteen tekijöihin. Haastattelut suoritettiin puolistrukturoituna, jolloin haastattelulla oli valmis pohja, mutta haastattelu ohjautui keskustelun myötä omille urilleen.

Haastatteluiden lisäksi tutkimusaineistona opinnäytteessä on hyödynnetty Kulttuuripolitiikan tutkimuslaitos Cuporen vuoden 2018 tutkimusta *Kulttuurin kolmannen ja neljännen sektorin rooli kuntien kulttuuritoiminnassa* (Renko, Ruusuvirta, Forsell & Häyrynen 2018) sekä Olli Ruokolaisen (2017) väitöskirjaa *Suunniteltu luovuus – kulttuuritoiminnot ja strateginen kehittäminen*, niiden tarjotessa ajankohtaisen kotimaisen näkökulman hyödynnettäväksi Oulun kontekstissa. Aineiston huomioiminen on ollut olennaista Oulun haastatteluiden ennakkotutkimuksena, mutta se antaa myös perspektiiviä tälle opinnäytteelle.

Tutkimusta valmistellessa on perehdytty Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) tutkimusohjeistuksiin. Tutkimusta tehdessä on pyritty noudattamaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja: rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä

tutkimuksen ja niiden tulosten arvioinnissa. Tutkimuksessa on sovellettu tieteellisen tutkimuksen mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tuloksia julkistaessa toteutetaan avoimuutta ja vastuullisuutta. Tutkimuksesta syntyneet tietoaineistot tallennetaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla ja tarvittavat tutkimusluvut on hankittu. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.) Tutkittavat henkilöt ovat osallistuneet tutkimukseen vapaaehtoisesti, heitä on kohdeltu tasa-arvoisesti, luottamuksella ja heitä on pyritty suojaamaan vahingoittumiselta.

3 KULTTUURITOIMINTA JA SEN KEHITTÄMINEN

Kulttuuriksi on alettu aikojen saatossa kuvata sosiaalisen toiminnan muotoja, joilla ei ole mitään tiettyä fyysistä ilmentymää. On kuitenkin monia näkemyksiä siitä mitä kulttuuriksi käsitetään. Pines (2008) jakaa kulttuurin neljään toisiinsa kytkeytyvään käsitteeseen ja nuo neljä käsitettä vielä kahteen osa-alueeseen: taide jakautuu teoksiin ja esteettiseen kokemukseen, kulttuurielämä jakautuu taidetta edistävään kulttuurin toimialaan ja kulttuuriin osallistumiseen liittyvään kulttuuriseen elämäntapaan, kehitystekijät jakautuvat taloudellisen arvon kulttuuriteollisuuteen ja julkisen vallan kulttuuriyhteiskuntaan ja ideologinen tekijä jakautuu kulttuurisia arvoja edistävään hegemonisuuteen ja erilaisten arvojen kommunikointiin liittyvään demokraattisuuteen. (Pines 2008, 14, 161–166.)

Snowball (2011) jakaa taiteen kahteen arvoon, itseisarvoon (intrinsic value) ja välineelliseen arvoon (instrumental value). Hän kuvaa kuinka festivaali yhdistää taiteilijoita tuottamaan yleisöille taide- ja kulttuurisisältöjä muodostaen taiteen itseisarvoa. Kaiken tämän myötävaikutuksella festivaalivieraat kuluttavat rahaa ja käyttävät palveluita, joka johtaa taloudelliseen hyötyyn, työllistymiseen, infrastruktuurin paranemiseen eli välineellisen arvoon. Kulttuurin mittaamisessa välineellisen arvon mittarit ovat suosittuja, sillä itseisarvon osoittaminen on haastavaa. Taide voi vahvistaa kansallista identiteettiä ja ylpeyttä sekä kansainvälistä mainetta, tarjota sivistystä, edistää henkilökohtaista kehitystä, vahvistaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä rohkaista kokeiluihin. Näiden vaikutusten mittaaminen on vaikeaa, mutta selvää on, että kulttuurista eivät hyödy pelkästään kulttuurin aktiiviset kuluttajat ja esitysten pääsylipun ostajat. (Snowball 2011, 172–175.)

Kulttuurituotteella ja -palvelulla on muutamia tunnusomaisia piirteitä. Ne sisältävät luovan tai taiteellisen elementin, kiinteän tuotteen tai vain tietyn hetken kestävän esityksen, teoksen museossa tai vierailun galleriaan. Kulttuurisen elementin lisäksi niiden tuottamiseen käytetään resursseja, pääomaa, työvoimaa tai jotain muuta sellaista, joka muodostaa niille kustannuksen ja hinnan. Vaikka kulttuuria kulutettaisiin ilmaiseksi, sen maksaa jokin taho. Museo- tai kirjastokäynti voi olla ilmainen, mutta se kustannetaan julkisin varoin. Televisio- tai radio-ohjelma voidaan kustantaa mainostuloilla. Tunnusomaisesti kulttuurituotteen tai -palvelun ensimmäisen yksikön kustannukset ovat suurempia kuin muiden. Esityksen suunnittelu, harjoittelu ja valmistelu maksavat enemmän kuin ensimmäisen esityksen jälkeen tapahtuva toisto ja etenkin kulttuurituotteena syntyvän tallenteen kustannus on korkea ensimmäisen kopion kohdalla sen sisältäessä valmisteleavan työn. (Towse

2011, 1–2.) Throsby (2011, 142) erottaa kulttuurihyödykkeet muista taloudellisista hyödykkeistä kolmella kriteerillä, niiden luomiseen tarvitaan luovaa työtä, ne sisältävät symbolisia merkityksiä ja niihin liittyy tekijänoikeuksia.

Kaupungilla, alueella tai valtiolla on sekä aineellista, että aineetonta kulttuuripääomaa. Tätä kulttuuritoimintojen ja kulttuuriperinnön muodostamaa varantoa voidaan hyödyntää ja kehittää yhdistämällä se muihin kaupungin pääomiin, kuten työvoimaan, infrastruktuuriin tai materiaaleihin, jolloin voidaan luoda uutta pääomaa sekä taloudellista että kulttuurista arvoa. Kuten mikä tahansa pääoma, kulttuuripääoma vaatii huoltoa ja ylläpitoa. (Throsby 2011, 143; Ruokolainen 2017, 112.) Uuden kulttuuripääoman luomista ja juurtumista voidaan kuvata relationaalisena tai rakenteellisena. Relationaalisena kulttuuripääoman juurtumisena voidaan kuvata asenteiden ja toimintatapojen muutosta luovien alojen toimintaa kohtaan, kun puolestaan rakenteellisena kulttuuripääoman juurtumisena voidaan kuvata luovien alojen toimitilojen syntyminen, yritystukien sopeutuminen kattamaan luovien alojen tarpeita sekä luovien alojen yritystoiminnan lisääntyminen ja kulttuuritoiminnan talouden vahvistuminen. Jo olemassa olevaa kulttuuritoimintaa voidaan pitää muodosta riippuen relationaalisena tai rakenteellisena pääomana, joka voi toimia kasvualustana uudelle toiminnalle. (Ruokolainen 2017, 284, 295.)

Taide, kulttuuri ja luovuus ovat osa julkista keskustelua ja tärkeä osa kuntien ja yhteiskunnan kehittämistä. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin on kiinnitetty huomiota ja kulttuurituotteiden, kulttuuristen merkitysten ja luovien alojen taloudelliset vaikutukset kaupungin elinkeinorakenteessa on tunnistettu. (Saukkonen & Ruusuvirta 2009, 39.) Baumolin (2011) mukaan usein kritisoidaan, miksi yhteiskunnan, jonka tarkoituksena on luoda hyvinvointia kansalaisille, tulisi panostaa kulttuuriin ja kulttuuripalveluihin, jos ne eivät pärjää markkinoiden armoilla. Baumol listaa julkisen tuen syiksi 1) tasa-arvoiset mahdollisuudet kulttuurin saavutettavuuteen varallisuuteen ja koulutustaan katsomatta, 2) hyvinvoinnin ja koulutuksen hyödyt kulttuurin kuluttajien ollessa parempia yhteiskunnan jäseniä tai muuttuessa jopa itse kulttuurin tuottajiksi, 3) kulttuurin yleishyödyllisenä hyödykkeenä sekä vajaiden ja täysien konserttisalien yhtä korkeat kustannukset, 4) uusien yhteiskuntaa myöhemmin hyödyttävien kykyjen nousun ja syntymisen, 5) tulevaisuuden investoinnit tuleville sukupolville vaikka nykyinen sukupolvi ei kulttuurin muotoa osaisi arvostaakaan, sekä 6) taiteen itseisarvon ja meriitin. (Baumol 2011, 9–11; ks. myös Klamer 1996, 17–18; Ruokolainen 2017, 86–87.) O'Connorin mukaan kaupalliset toimijat eivät tuottaisi tarpeeksi ihmiskunnan tarvitsemaa kulttuuria, koska markkinalla on taipumus pyrkiä kulttuurin itseisarvon sijaan monopoleihin, oligarkiaan

ja voiton tavoitteluun (O'Connor 2009, 395). Etenkin viimeisen 50 vuoden ajan pohjoismaista kulttuuripolitiikkaa on yhdistänyt taiteellisen vapauden ja kulttuuridemokratian painottaminen (Duelund 2008, 7). Kulttuuridemokratian mukaan kulttuuripolitiikka tulisi muodostaa kansalaisten tarpeiden ja toiveiden mukaan, toisin sanoen alhaalta ylöspäin. Tähän liittyy kulttuuriharrastamisen tukemisen kulttuurin kuluttajien muuttuessa kulttuurin tuottajiksi. Kulttuurin demokratisointi on taas tarkoittanut ylhäältä alaspäin hallintoitua kulttuuria, joka olisi kaikkien saatavilla asuinpaikkaan, taloudelliseen tilanteeseen tai muihin syihin katsomatta. (Häyrynen 2006, 114–118; Pyykkönen, Simanainen & Sokka 2009, 16.)

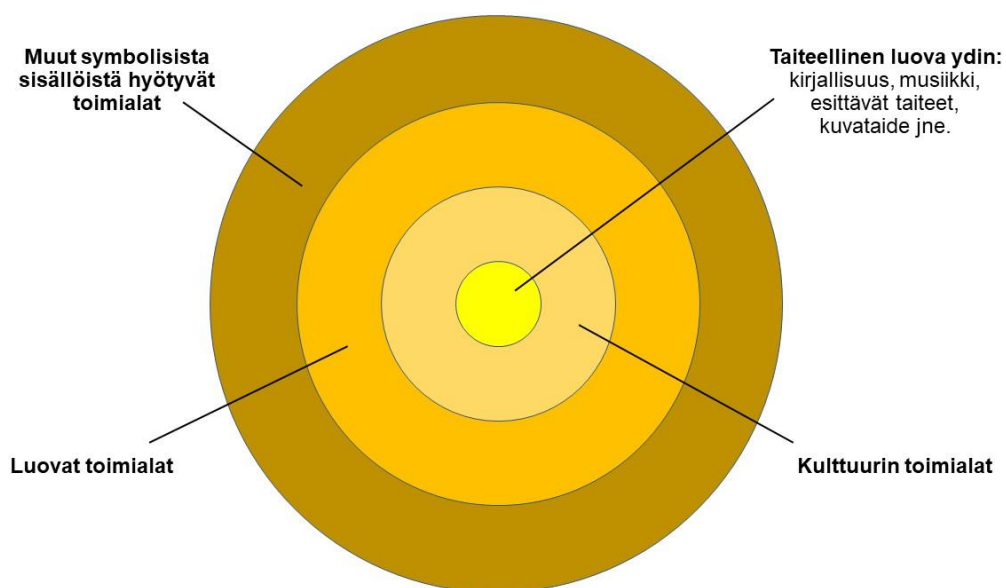
Suomalaiset kaupungit kilpailevat investoinneista, asukkaista, työvoimasta ja opiskelijoista alueellisella, valtakunnallisella, eurooppalaisella tai jopa maailmanlaajuisella tasolla. Pärjätäkseen tässä kilpailussa tarvitaan hyvää mainetta, näkyvyyttä, veto- ja pitovoimaa, ja näihin seikkoihin taiteella, kulttuurilla ja luovan talouden toiminnoilla on suuri merkitys. (Saukkonen & Ruusuvirta 2009, 197–198.) Kulttuurin alalla toimii hyvin itsenäisiä toimijoita. Paikallisella tasolla kulttuuripolitiikka ja kulttuuritalouden kehittäminen voidaan nähdä näiden toimijoiden välillä ilmenevänä dynamiikkana sekä monimuotoisena ryppäänä kulttuuritoiminnan linjauksia ja edellytyksiä. Aluetoimijoilla on mahdollisuus alueen erityispiirteet huomioon ottavaan alhaalta-ylös -tyyppiseen kulttuurin kehittämiseen, vaikkakin kaikkia toimijoita ohjaa osittain taloudelliset kehittämistavoitteet. Kulttuurin pehmeiden arvojen ja taloudellisen elinkeinopolitiikan välillä on jännitteitä, ja kulttuurin kehittäminen ja kaupunkikehittäminen ovat osa suurempaa kokonaisuutta. (Ruokolainen 2017, 102–103.)

3.1 Kulttuuritoiminta ja -toimijat

Ruokolainen (2017) jakaa kulttuuritoiminnot neljään muotoon: 1) kulttuurista arvoa tavoitteleva ja sisältöä painottava kulttuurin yhdistyskenttä, emergentti avantgarde, yhdistysten, alakulttuurien ja harrastajien muodostama ruohonjuuritaso. Sen päämääränä on omaehtoinen toiminta kulttuurin itseisarvon korostamiseksi. 2) julkinen ja suunniteltu sisältöä painottava taho, ns. korkeakulttuuri, kuten kulttuuri-instituutiot ja -laitokset, joiden turvissa taiteilijat voivat suhteellisen vapaasti keskittyä luovaan ilmaisuun, ainakin taloudellisesti. Sen päämääränä on tuottaa kulttuurista arvoa, mutta sen toiminta on hyvin vahvasti valtion ja kuntien ohjattavissa mm. rahoituksen kautta. 3) taloudellista arvoa painottavat luovien alojen yritykset, kulttuuriteollisuus, johon Ruokolainen laskee luovat alat monikansallisista suuryrityksistä yksinyrittäjiin ja freelancereihin. Sekä 4) taloudellista arvoa pai-

nottava julkinen kehittäjätaho, jonka kulttuurin taloudellista arvoa hyödyntävien toimenpiteiden päämääränä on alueen taloudellisen kehityksen edistäminen esimerkiksi luovien alojen toimintaedellytyksiä tukemalla. Tällainen kehittäminen tukee kulttuurisen arvon muuntamista taloudelliseksi arvoksi joko tukemalla luovia aloja suoraan tai hyödyntämällä kulttuurisia arvoja imagon rakentamisessa ja korkeasti koulutetun työvoiman houkuttelussa kaupunkiin. Nelikenttä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen ja usein toimijoilla onkin variaatioita kulttuurisista ja taloudellisista tavoitteista. (Ruokolainen 2017, 155–158, 340–341.)

Throsbyn kulttuurin toimialojen kehämallissa ydin koostuu taiteesta, kuten musiikki, tanssi, teatteri, kirjallisuus, visuaaliset taiteet sekä uudet taiteen muodot kuten mediataide jne. Kehällä ulospäin mentäessä kulttuurisen sisällön merkitys laskee kaupallisten arvojen noustessa, talouden ja teollisuuden kasvaessa taiteiden ympärille ja pyrkiessä luomaan taloudellista voittoa niiden avulla. Esimerkiksi musiikkiteollisuuden tuotantoketju voi sisältää monia toimialoja kuten kustantaminen, jakelu ja tallentaminen, mutta ilman musiikkia koko teollisuutta ei olisi olemassa. Ytimen ulkopuolella oleville toimialoille kulttuurinen elementti on tärkeä, muttei ensisijainen. Ne tuottavat kulttuurisia tuotteita, joissa on ei-kulttuurisia elementtejä. Luonnollisesti kehän toiminnot sekoittuvat taiteilijan työskennellessä luovan ytimen lisäksi ulommalla kehällä, mutta se ei muuta ytimen merkitystä kehän muille toiminnoille. Voidaan myös ajatella, että alueellisesta näkökulmasta kulttuurin luova ydin säteilee vaikutusta koko alueen kulttuuriin ja talouteen. Ruokolaisen kehämalli (kuvio1) poikkeaa hieman Throsbyn mallin jaottelusta ja sopii paremmin tämän opinnäytteen kontekstiin. (Throsby 2001, 112–113; Throsby 2008a; Throsby 2008b, 148–150; Ruokolainen 2017, 39–47.)

Kuvio 1. Kulttuurin kehämalli (Ruokolainen 2017, 42)

Kulttuuritoiminnan syvyysulottuvuus taas viittaa kulttuurisen tuotteen tuottamiseen ja markkinoille tai yleisön eteen saamiseen liittyviin toimintoihin. Sitä voidaan pohtia näkökulmasta, jossa toimintojen ytimessä on taide ja taiteilija, kuten muusikko, jonka ympärillä on verkosto toimintoja äänitteen tuotannosta, jakeluun, esitystoimintaan ja niin edelleen. Toimintojen verkostoon voi liittyä julkisen hallinnon toimintaa, kuten taideopintoja, kulttuuriavustuksia ja kulttuuriin liittymättömiä toimintoja, kuten kirjanpitoa ja hallintoa. Kulttuurikenttä voi toimia tässä verkostossa inspiraation lähteenä, vertaistukena, esiintymisten mahdollistajana ja markkinointikanavana. Oleellista syvyysulottuvuudessa ei ole määrittää sen sisältöä vaan tunnistaa sen olemassaolo sekä kulttuuritoiminnan toimintamallit ja toimintojen asiayhteydet. (Pratt 2005, 7; Throsby 2008b; Ruokolainen 2017, 44–47.)

Kulttuuriteollisuus on osa suurempaa alueellista kulttuurin ekologiaa, johon kuuluu kulttuurityön voittoa tavoitteleva, voittoa tavoittelematon ja yhteisöllinen toiminta. Taiteilijat työskentelevät usein kaikilla näillä sektoreilla. Voittoa tavoittelevaa sektoria hyödynnetään oman taiteellisen työn kanavana yleisölle ja sille työskennellään taiteellisen työn ohessa, voittoa tavoittelematon ja julkinen sektori mahdollistavat taiteellisen työskentelyn apurahojen tai opetustyön toimeentulon kautta ja yhteisöllistä työtä taiteilija voi tehdä parantaakseen asuinalueensa kulttuuritarjontaa. Pitkäjänteinen ja korkeatasoinen kulttuuritoiminta on ihmisten tekemää ja vaatii sekä rahoitusta, että henkilöresursseja. Myös kulttuurin vapaaehtoistyö on mittaamattoman arvokasta. Laajat työllistymismahdollisuudet on yksi tapa pitää luovat ihmiset paikkakunnalla tai alueella. Vaikka usein kulttuuri-instituutioiden arvoa määritellään kulttuurin kuluttamisen kautta, ne vaikuttavat myös suoraan luovien ihmisten toimeentuloon ja sitä kautta luovuuden tuottamiseen. Kulttuuriteollisuus on lyhytsyklistä, jonka arvo on pääasiassa symbolista, lyhytikäistä ja jatkuvaa uusiutumista vaativaa ja siten epävarmaa. Sen johdosta kulttuuriteollisuus tarvitsee vahvan tukimekanismin. Tässä valtion ja kuntien julkinen rahoitus on erittäin suuressa roolissa muiden rahoitustapojen ohessa. (Markusen 2010, 814–825; Leslie ja Brail 2011, 2912; Saukkonen & Sivonen 2016, 73.) Julkisilla kehittämistoimilla voidaan vaikuttaa *”kaikkiin luovan kaupungin osa-alueisiin, kulttuuritoimintojen ”arvoketjun” osiin ja koko kulttuurin toimialojen syvyysulottuvuuteen”*. Julkisten toimijoiden merkitys on suuri kaupunkitalan suunnittelussa, alakulttuurien toimintaedellytyksien tukemisessa, kulttuuritoimijoiden kehittämisen ja verkostoitumisen edistämässä kansallisesti ja kansainvälisesti sekä kaupungin *”imago-työssä ja inhimillisen pääoman houkuttelussa”*. (Ruokolainen 2017, 70.)

3.2 Kuntien kulttuuripalvelut

Kuntien kulttuuripalvelut ovat vain osa kulttuurisektorin kokonaisuutta, johon kuuluu julkisten organisaatioiden, koulutuslaitosten, valtionhallinnon ja kansainvälisten organisaatioiden lisäksi yrityksiä, yhdistyksiä, taiteilijoita, kulttuurityöntekijöitä ja kuluttajia (Kangas & Ruokolainen 2012, 15). Kuntien kulttuurihallinto toimii tuotantotalona ja pitää yhteyksiä kunnan muihin toimialoihin, perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen, hyvinvointipalveluihin, elinkeinopalveluihin sekä kulttuurin vapaaseen kenttään ja yrityksiin. Yhteistyössä on kuitenkin suurta vaihtelua kunnittain ja usein palvelujen taso riippuu kulttuurihenkilökunnan resursseista, motivaatiosta ja suhteista. Julkisen tahon tukema kulttuuritoiminta ei kuitenkaan kerro koko kuvaa kunnan kulttuuritarjonnasta, sillä erilaiset vapaan kentän toimijat, yhdistykset, yritykset ja ihmisryhmät luovat siitä suuren osan. (Kangas & Kivistö 2011, 13, 19.) Kunnallinen kulttuurityö on laajentunut mm. lasten ja nuorten sekä ikäihmisten ja laitoshoidossa olevien asukkaiden taide- ja kulttuurilähtöisiksi hyvinvointipalveluiksi ja osasta kulttuurin sovelluksista on tullut niin itsenäisiä, että kulttuurin kokonaisuuden hahmottaminen voi olla vaikeaa. Useiden kuntien kulttuurin vastuuhenkilöiden mielestä kulttuuripolitiikka onkin osa laajempaa kaupunkipolitiikkaa. (Saukkonen & Ruusuvirta 2009, 108.)

Kuntien kulttuuritoiminnan pääpaino on pääsääntöisesti kuntien itse tuottamissa palveluissa ja sen lisäksi kunnat käyttävät ostopalveluita, avustavat kulttuuritoimijoita ja tuottavat palveluita yhteistyössä lähikuntien tai muiden toimijoiden kanssa. Palvelut rahoitetaan pääasiassa verotuloilla, valtionosuuksilla sekä toimintatuotoilla vuokrien, pääsylipputulojen ja erilaisten maksujen muodossa. Lakisääteisen valtionosuusjärjestelmän ja valtiovarainministeriön peruspalvelujen valtionosuuden kautta tuetaan kirjastojen, kuntien yleisen kulttuuritoimen ja taiteen perusopetuksen lisäksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä esi- ja perusopetusta, ja kunta päättää itse talousarviossa, kuinka yleiskatteellinen rahoitus käytetään. Valtionosuuksien piirissä olevien museoiden, teattereiden, orkestereiden ja taiteen perusopetuksen oppilaitosten toimintaan kunnille myönnetään opetus- ja kulttuuriministeriön taiteen perusopetuksen ja taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuuksia riippuen siitä, onko kunnassa tällaisia toimijoita. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta on väljästi muotoiltu ja sen toteuttaminen siten vapaamuotoista. Kuntien on luotava sekä edistettävä ja tuettava kulttuuritoimintaa, mutta valtio ei juurikaan ohjaa kunnat kulttuuripalvelunsa järjestävät ja valtionosuudet käyttävät (Kangas & Kivistö 2011, 8–9, 12; Kangas & Pirnes 2015, 60; Saukkonen & Sivonen 2016, 53; Renko & Ruusuvirta 2018, 24; Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019).

Yleisen kulttuuritoiminnan kustannukset ovat kaupungeissa pääsääntöisesti pienet toiminnan käsitteessä kulttuuritoimen hallinnon, kulttuuritapahtumat ja niiden tuotannon, kulttuuriavustukset ja hankkeet sekä muun kirjastojen, kulttuurilaitosten ja taideoppilaitosten ulkopuolelle jäävän toiminnan. Kuntien kulttuuritoiminta perustuukin pääasiassa kunnan omiin palveluihin laitosten kautta. Avustustoiminta ja -summat ovat suhteellisen pieniä, mutta sitäkin tärkeämpiä vaikuttavuudeltaan. Avustuksiin tai sen luontoihin eriin käytettiin kunnissa vuonna 2016 kulttuuritoiminnan kustannuksista 22,5 prosenttia, suuren osan avustettavista organisaatioista ollessa kuitenkin kunnan omistamia tai muuten kuntaorganisaatioon kytköksissä olevia toimijoita. Kunnan avustustoiminnan ulkopuolella oleva kulttuuritoiminta ei näy millään lailla kuntien nettokäyttökustannusten tilastoinnissa, kuten ei näy kaikkien kulttuuritoimen ulkopuolisten kunnan hallintokuntien kulttuuritoimintakaan. (Renko & Ruusuvirta 2018, 7–8, 64–65, 74, 77).

Oulun kaupungin kulttuuritoiminnan ytimeen kuuluu kulttuurilaitosten eli kulttuuritalo Valveen, kaupunginkirjaston, museo- ja tiedekeskus Luupin, Oulu Sinfonian ja Oulun Teatterin lisäksi yleiset kulttuuripalvelut sekä 15 kulttuurin kumppanuussopimuksen solminutta toimijaa. Yleisten kulttuuripalveluiden kokonaisuuteen kuuluu Valveen toiminta, Oulun Lastenkulttuurikeskus, kulttuurihyvinvointi, kaupunginosakulttuuri, kulttuuriyhteistyön koordinointi, kehittäminen ja kulttuuritoiminnan tuki, hankkeet, kulttuuriviestinnän kehittäminen sekä kulttuuriavustusten asiantuntijatoiminta. Yleisten kulttuuripalveluiden tehtävänä on tukea taiteen ja kulttuurin tekemisen ja kokemisen mahdollisuuksia, edistää kulttuurin ja taiteen tasa-arvoista saatavuutta ja saavutettavuutta sekä pyrkiä tuomaan taide ja kulttuuri osaksi Oulun kaupunkikehitystä, vahvistaa kulttuurin toimintaedellytyksiä, edistää kulttuurin moninaisuutta ja omaehtoisen kulttuuritoiminnan mahdollisuuksia sekä taide- ja kulttuurikasvatusta. (Oulun kaupunki 2018; Oulun kaupunki 2020a, viitattu 16.2.2020.) Kulttuuritoiminnot ovat sivistys- ja kulttuurilautakunnan alaisuudessa, joskin tapahtumahankintaa, hankkeita ja suurempia tapahtumia koordinoiva tapahtuma- ja markkinointiyksikkö on Business Oulu -liikelaitoksen alaisuudessa (Oulun kaupunki 2020b, viitattu 5.4.2020).

Oulun kaupungin vuonna 2018 hyväksyttyyn kaupunkistrategiaan on asetettu tavoite, että Oulu valitaan vuoden 2026 Euroopan kulttuuripääkaupungiksi. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi vuoden 2020 talousarviossa linjataan mm. Pikisaaren alueen kehittämissuunnitelman tekemisestä ja kulttuurin saavutettavuuden parantamisesta hyödyntämällä kaupungin tiloja kulttuuri- ja tapahtumatiloina. Tärkeimmiksi asioiksi Oulu2026-hankkeen onnistumisen kannalta kulttuuripalveluiden osalta nostetaan kulttuuriavustusten määrärahan nostaminen, kulttuuri-investointipäätökset sekä oman palvelutuotannon riittävä resursointi (Oulun kaupunki 2019, 28–29, 104, viitattu 25.12.2019.)

Cuporen tutkimuksessa oli mukana yhdeksän yli 100 000 asukkaan kaupunkia, joiden vuoden 2016 kulttuuritoiminnan yhteenlaskettu asukaskohtainen kustannus oli 178 euroa. Oulussa kustannus oli 161,50 euroa, Tampereella 225,20 euroa, Turussa 188,50 euroa ja Helsingissä 171,60 euroa (Renko & Ruusuvirta 2018, 30, 75). Oulu jäi siis muista suurista kaupungeista huomattavasti.

3.3 Kulttuurin vapaa kenttä

Julkisen hallinnon ylläpitämien kulttuurilaitosten rinnalla kunnissa toimii vakiintuneita ammattimaisia toimijoita, taidelaitoksia, ryhmiä sekä musiikin ja esittävän taiteen kokoonpanoja, joista osa saa valtionosuusjärjestelmän myöntämää rahoitusta. Kulttuuritarjontaa täydentävät taiteenalat, kuten sirkus, tanssi, elokuva, valokuva sekä eri kulttuuritoiminnan muodot, festivaalit ja tapahtumat, kulttuuritilat, -keskukset ja -klusterit. Kaupungin kulttuurikenttä onkin nykypäivänä laaja ja hajanainen ja sitä laajentavat edelleen erilaiset luovan talouden muodot mm. matkailun, muotoilun ja viestinnän aloilla. (Saukkonen & Ruusuvirta 2009, 108.)

Ruusuvirran ja Saukkosen (2015, 354) mukaan taiteen ja kulttuurin kolmas sektori käsittää toimijoita suurista ja vakiintuneista pieniin ja keskisuuriin organisaatioihin, löyhiin ja lyhytikäisiin yhteenliittymiin ja verkostoihin, ja ne voivat sijoittua minne tahansa kulttuuripolitiikan ytimeistä taidekentän reunalle. Viime vuosina kulttuurin kolmannelle sektorille on muodostunut mm. työllistämiseen tai kulttuurin tuottamiseen tai välittämiseen keskittyneitä yhteenliittymiä ja yhteiskunnallisia yrityksiä, joiden taloudellinen tulos käytetään tuotetun kulttuuripalvelun kehittämiseen ja lisäämiseen. Niiden päämäärät ovat siis hyvin samankaltaiset järjestäytyneen yhdistyksen kanssa, mutta toimintamuoto on yritys. Kulttuurin yritystoiminnan, kulttuuriteollisuuden ja kolmannen sektorin välillä on vaikea tehdä eroa ja esimerkiksi indiemusiikkiin keskittyneen levy-yhtiön toiminta voi kytkeytyä monikanallisiin levy-yhtiöihin, vaikka toiminta perustuu genren esiin saattamiseen kaupallisten tavoitteiden sijaan. (Hesmondhalgh 1999, 53–57; Heiskanen, Ahonen & Oulasvirta 2005, 63; Kangas & Kivistö 2011, 32; ks. myös Saukkonen & Ruusuvirta 2015, 358.) Kulttuuritoimijoista kolmas sektori muodostaa suuren osan. Lisäksi viime vuosina on vahvistunut järjestäytymätön kansalaisaktivismi, neljäs sektori, jonka toiminta on notkeaa ja nopeasti organisoituvaa. (Renko, Ruusuvirta, Forsell & Häyrynen 2018, 4.)

Kangas ja Pirnes (2015) määrittelevät taiteen vapaaksi kentäksi ammattitaiteilijoiden joukon ja toimijat, jotka eivät ole valtionosuusjärjestelmän piirissä, mutta voivat saada muunlaista valtionavustusta. Toimijakenttä on monimuotoinen, se voi toimia eri taiteenaloilla ilman alueellisia rajoitteita ja toimijakentästä puhuttaessa usein nousevat seikat ammatillisuuden määrittelystä ja laitossidonaisuudesta. Vapaa kenttä kuvaa itseään usein vastavoimana kulttuurilaitosten jähmeydelle ja pitää itseään uudistajana. Kulttuuritapahtumat ja festivaalit Kangas ja Pirnes laskevat vielä omaksi toimintamuodokseen valtionosuuslaitosten ja vapaan kentän rinnalle. (Kangas & Pirnes 2015, 90, 95.) Tässä opinnäytteessä kaikki kulttuuritoimijat niputetaan samaan vapaan kentän ryhmään kaupallisista tavoitteista ja organisaatiomuodosta välittämättä.

Kulttuuritoiminta voidaan myös jakaa ylätasolle (upperground) ja ruohonjuuritasolle (underground), ylätason käsittäessä luovien alojen järjestäytyneet toimijat, organisaatiot ja yritykset, ruohonjuuren muodostuessa yksittäisistä taiteilijoista ja toimijoista, jotka eivät ole suoraan linkittyneet kulttuurin kaupalliseen tai teolliseen toimintaan. Näiden väliin jäävä välimaasto (middleground) koostuu toimenpiteistä, tiloista ja yhteistyöstä. Luovan alan dynamiikka toteutuu pienten ja suurten toimijoiden välimaastossa, jossa taloudelliset tavoitteet voivat olla osa toimintaa, muttei pääasia. (Cohendet, Grandadam, & Simon 2011, 151–152.)

Ruokolainen (2017) määrittelee ruohonjuureksi tai ala- ja vastakulttuuritoiminnaksi kaikki kulttuurin tekijät käsityöharrastajista katutaiteilijoihin ja kaupunkiaktiiveihin, joiden huippu on kulttuuriyhdistykset ja pienet kulttuurisen ja taloudellisen arvon välissä taiteilevat luovien alojen yritykset, vaikka jälkimmäiset kuuluisivatkin osaksi kulttuuriteollisuutta. Rajanveto ruohonjuuren ja pienten yritysten välillä on vaikeaa ja onkin helpompi hahmottaa niitä yhtenä ryhmänä riippumatta niiden rahoituksen muodostumisesta etenkin, jos yhteinen tekijä on kulttuurisen arvon tavoittelu taloudellisen voiton sijaan. Kulttuurisen arvon muodostuessa esimerkiksi kaupunkikulttuurin luomisesta tai kulttuurisällön tuottamisesta voi sivutuotteena syntyä taloudellista arvoa. Yleisen käsityksen mukaan ruohonjuuritason yhteisöjen ja alakulttuurien nähdään edustavan luovan kaupungin eräänlaista rehellistä ja aitoa kulttuuria ja alakulttuurit muodostavat tärkeän osan *”kulttuurisen uudistumisen mekanismia ja kulttuurin tuotannon perustaa”*. Ruohonjuuri jää helposti ylätason isojen vakiintuneiden toimijoiden jalkoihin resurssien puutteen takia, vaikka sen toimijat ovat usein isoja toimijoita ketterämpiä ja nopeakänteisempiä, eivätkä isot toimijat pysy ruohonjuuren mukana. Suuret taloudellisten toimijoiden kaupunkikehittämisen projektit jättävät usein ala- ja vaihtoehtokulttuurien toimijat ja yhteisöt syrjään. (Ruokolainen 2017, 62, 75, 281, 286.)

Martin ja Sunley (2007, 7) toteavat mikrotason toimintojen muodostavan makrotason ilmiöt, Biltonin (2007, 63) mukaan kulttuurin kehittymiseen ei voida vaikuttaa liikaa, vaan rikkaruohojen on annettava kasvaa ja Ruokolaisen (2017) mukaan monimuotoinen kulttuuritoimijakenttä on kulttuuri-ilmiöiden lähde ja taiteellinen vapaus mahdollistaa uuden luomisen, uudet ilmiöt, sisällöt, tuotteet ja evoluution. Makro- ja mikrotason toimijoiden muodostama monimuotoinen kenttä on siis itsessään luovuuden lähde. (Ruokolainen 2017, 142–143.) Toimijoiden välinen vuorovaikutus ja yksittäisten toimijoiden aktiivisuus ovat olennainen osa luovuutta, mutta kulttuuritoimijoiden vaihtuvuuden takia yksittäiseen toimijaan panostaminen voi olla riskialtista. Kehittäjien olisikin pyrittävä löytämään epäsuoria tapoja vaikuttaa toiminnan taustalla oleviin tekijöihin. (Bilton 2007, 63.)

3.4 Kulttuurilähtöinen kehittäminen

Saccon ja Blessin (2009) mukaan kulttuuria ei voida pitää välineenä, joka voitaisiin optimoida tietyn tavoitteen saavuttamiseksi vaan se tulisi käsittää herkkänä sosiaalisena arvona tai pääomana, jonka laajamittaisella käytöllä voi olla myös taloudellisia vaikutuksia. Kulttuurin kehitysvoimaa ei voida hyödyntää, ellei ylhäältä-alas sysäystä tasapainoteta huomattavalla alhaalta-ylös suuntaavalla osallistamisella ja toimintamalliin juurruteta joustavaa, dynaamista yhteistyötä ja toimijoiden välistä koordinaatiota. (2009, 1131–1132.)

Kulttuuritoimintojen kehittämistoimenpiteet voivat olla epäsuoria kaikkiin toimijoihin liittyviä, esimerkiksi infrastruktuuriin liittyvää kehittämistä tai ne voivat olla suoria tiettyihin toimijoihin kohdistuvaa kehittämistä. Kehittämistoimenpiteinä voidaan tarvita merkittäviä interventioita tai toimia, joskus välittäjän tai fasilitoijan rooli riittää. Ne moninaiset kulttuuritoiminnan tahot, organisaatiot ja yksilöt, jotka ovat kiinnostuneita kehittämään kulttuuritoimintaa, tarvitsevat avukseen kehittäjätahona eräänlaista välittäjää, joka toimii kulttuurin tuottajien ja kuluttajien sekä organisaatioiden, että yksilöiden välisenä yhteyksien rakentajana. (Ruokolainen 2017, 130, 349–350, 354.) Ideoiden hyödyllisyyden ja tarpeellisuuden ymmärtämiseen perustuva suuntaaminen on yhtä tärkeää kuin ideoiden luominen. Vaikuttaminen on ajoitettava oikein ja resurssit suunnattava ideoihin niiden kehittymisen kannalta kriittisellä hetkellä, siihen asti toimii puuttumattomuuden periaate, laissez-faire. (Bilton & Leary 2002, 8–11, 14–15, 18.)

Kulttuuri kiinnittyy tyypillisesti johonkin omaleimaiseen paikkaan ja kulttuuritoiminta vaatii lähes aina toimijoiden kohtaamista kasvotusten. Kaupungin kulttuuritoiminnot liittyvät väistämättä johonkin fyysiseen tilaan oli sitten kyse kulttuurin kuluttamisesta, tuottamisesta, alakulttuurista tai korkeakulttuurista. Paikat, tilat ja tapahtumat luovat mahdollisuuden erilaisten toimijoiden kohtaamiseen ja yhteistyön luomiseen ja stimuloivat toimijoita luovuuteen tai inspiroivat taiteilijaa. Tila muodostuu yleensä paikkaan, jonka tekijät tuntevat omakseen. Kulttuurin tuotannon keskittyessä tiettyihin paikkoihin ja kaupunginosiin se on vahvasti sidoksissa kaupunkitilaan. Vaikka kulttuuri tuotetaan aina tietyssä paikassa, ajassa ja merkityksellisessä kontekstissa, tai tarkemmin sosiaalisessa, kulttuurisessa ja taloudellisessa kentässä, on kulttuurintutkimus usein "paikatonta". (Pratt 2008, 3; Cohendet ym. 2011, 152; Smit 2011, 179; Ruokolainen 2017, 69–70.)

Kulttuuriklusterit voivat muodostua orgaanisesti tai niiden syntymistä voidaan ohjata julkiselta sektorilta käsin. Jokin tila, fyysinen kiintopiste tai toimintojen klusteroituminen on useimmiten osa kaupungin kulttuuritoiminnan ja kulttuurin talouden kehittämistä. Luovilla aloilla on taipumus muodostaa yhteenliittymiä. Yhteistyötä syntyy kustannustehokkuuden sekä samojen kohderyhmien ja yleisöjen tavoittelun takia etenkin markkinoinnin ja tilojen yhteiskäytön ympärille. Klusterin kasvuun ja vahvistumiseen vaaditaan yhteys sekä kulttuuritoimijoiden kesken, että klusterin ja kulttuurin kuluttajien tai vierailijoiden välillä. (Hitters & Richards 2002, 236; Evans 2009, 1014–1015; Ruokolainen 2017, 60.) Hollantilaisia kulttuuriklustereita tutkineet Hitters ja Richards (2002) ovat todenneet alhaalta-ylöspäin kehittyneen klusterin toiminnan olevan peräisin spontaanista aktiivisuudesta, mutta orgaanisen klusterin toimivan enemmän alustana ja markkinointikanavana toimijoiden jo olemassa olevalle toiminnalle. Ylhäältä kehittämisen kohteena olleen klusterin toiminta taas näytti olevan innovatiivisempaa ja uutta ideoivampaa, mutta toimijat eivät olleet klusteriin niin sitoutuneita. Julkisesti hallintoitu klusteri on suojatumpi ulkoisilta vaikutuksilta kaupungin pystyessä kiinteistön- tai maanomistajana vaikuttamaan moniin seikkoihin, kuten vuokrahintaan sekä kaavoitukseen ja rakentamiseen. Erityisesti tasapainon pitäminen vuokratulojen ja kulttuuritoimintojen, ja sitä kautta vuokralaisten valinnan ja jakauman välillä voi olla orgaaniselle klusterille haastavaa. (Hitters & Richards 2002, 240–246.)

Kulttuuritoiminnan eri tasot turvautuvat toisiinsa ja etenkin ylätaso ja ruohonjuuri turvautuvat välimaastoon ja sen alustoihin luodakseen uusia toimintamalleja ja kehittyäkseen. Alustat ja klusterit mahdollistavat ylätasolle ruohonjuureen tutustumisen uusien osaajien tai ideoiden löytämiseksi ja

toisaalta ruohonjuuren kohoamisen ylätasolle (Cohendet, Grandadam, & Simon 2011, 157). Alus-
tojen tulisi auttaa ja mahdollistaa luovan alaluokan kehittyminen ja samalla ruokkia ylätasoa uusilla
nousevilla ammattilaisilla (Gornostaeva 2009, 56).

Kompleksisessa järjestelmässä kaikki kehittämistoimet vaikuttavat itse kehitettävään kohteeseen.
Yksittäisten taiteilijoiden sijoittuminen tiettyyn kaupunginosaan voi johtaa kulttuurikorttelin muodos-
tumiseen tai luovien alojen keskittymän syntyyn. Tukimuotojen muuttuminen saattaa johtaa taiteili-
joiden reagoimiseen uravalinnoissa tai asuinpaikassa. (Ruokolainen 2017, 140–141.) Luovien alo-
jen ihmisten asettuminen uudelle alueelle vaatii interventioita, kuten fyysinen infrastruktuuri, tila tai
kiinteistö, tukitoiminnot ja pehmeä infrastruktuuri kuten koulutus, verkostoituminen ja viestintä
(Evans 2009, 1028). Taiteilijoiden ja luovien ihmisten paikan valintaan vaikuttaa klustereiden sekä
kiinteistöjen lisäksi visuaaliset seikat ja koko alueen omaleimaisuus, rakennettu ympäristö, kau-
punkisuunnittelu, arkkitehtuuri, historiallisuus sekä kiehtovuus. Tyypillisesti paikat ovat esimerkiksi
uudistettuja tehdasalueita ja vilkkaiden katujen varsia. Hieman yllättäen luovien mikroyrittäjien työ-
kentelyn paikattomuus, etätö ja vapaus valita työskentelyalue tekevät paikasta merkityksellisem-
män sen voidessa sijaita missä vain. (Smit 2011, 168, 178–179; Ruokolainen 2017, 69–70.)

Vahvimmat ja lupaavimmat kaupunkikehityksen projektit ovat kaupunkisuunnitteluun integroituja
useiden sidosryhmien monikäyttäjäisiä kehittämishankkeita, jotka rakentuvat olemassa olevien
kulttuuritoimintojen ympärille. Ne kaupunkialueet, jotka ovat laajentaneet toimintaansa vahvasti
tuetuista taide-, museo- ja kulttuurimatkailusektoreista nouseville kulttuurin aloille ovat luoneet kas-
vupohjan varhaisille kulttuuriteollisuuden strategioille, joita monet muut kaupungit ovat seuranneet
(Evans 2009, 1007–1009). Yhdyskuntasuunnittelun rinnalle on noussut kulttuurinen kaupunkisuun-
nittelu ja kulttuurisuunnittelu (Ruokolainen 2017, 118). Rahoituksen määrä voi ohjata kehittämisto-
mintaa infrastruktuurihankkeista kulttuurisisältöjen tekemiseen sen ollessa edullisempaa (Kallio-
mäki, Ahokas & Vahlo 2017, 35–36).

Saccon ja Blessin (2009) mukaan kulttuurin rooli kehittämisessä on sen kyky luoda sosiaalista kes-
tävyyttä. Fyysiseen tilaan investoiminen ei korvaa henkiseen ja sosiaaliseen sisältöön investoimista
ja on yhtä tärkeää osallistaa ja haastaa paikallinen yhteisö eri tasoilla. Ilman sosiaalisen pääoman
hyödyntämistä kaupunkitilan investoinnit voivat näyttäytyä toimimattomina ja kosmeettisina. Kult-
tuurivetoinen kaupunkisuunnittelu vaatiikin tasapainoisen sekoituksen fyysistä tilaa sekä ainee-
tonta ja kulttuurista tietoa. Kulttuuri-investointien ja -toimintojen kohdentamisesta tietyille alueelle

on tullut arvostettu keino tukea, luoda ja ylläpitää sosiaalisesti kestävää, elinvoimaista ja kollektiivista identiteettiä. Sosiaalista pääomaa ei pitäisi nähdä vain panoksena tai osuutena tuotantotoimintaan vaan tuottavuutta lisäävänä muutostekijänä, kuten vaikkapa uusi teknologia. (Sacco & Blessi 2009, 1115–1120.) Charles Landry konsultoi ja arvioi Oulun kaupunkia vuonna 2011 ja peräänkuulutti kovan ja pehmeän infrastruktuurin tasapainoa Oulussa. Hänen mukaansa kova infrastruktuuri eli rakennettu fyysinen kaupungin ulkomuoto on kaupungin luuranko. Pehmeää infrastruktuuria, kuten koulutusta ja elinkeinoelämää sekä kaupunkilaisten keskinäisen vuorovaikutuksen, itseilmaisun ja elämännautinnon huomioon ottavat kulttuuriaktiviteetteja voidaan pitää kaupungin hermostona ja älynä. (Landry 2011, 16–17.)

Sacco ja Blessi (2009) kuvaavat kuinka Milanon Bicoccan kaupunginosan kohdalla toteutuivat kaikki kulttuurilähtöisen kehittämisen elementit; alueella oli yritystoimintaa, yliopisto, kulttuuritiloja, arkkitehtuurisesti kehittynyt ympäristö ja sijainti suurkaupunkialueella, mutta silti tulokset olivat heikkoja. Syynä oli liian välineellinen suhtautuminen kulttuurin rooliin kehittämisessä, asukkaiden vähäinen osallistaminen ja sitouttaminen muutokseen sekä heidän näkeminen kulttuuritoimijoiden sijaan asiakkaina ja kuluttajina. (Sacco & Blessi 2009, 1132.) Prattin (2009) analyysi Lontoon Hoxtonista taas esittää monimutkaisen syysuhteisen kulttuuritoiminnan kehittymisen, jossa julkisen hallinnon toiminta kohtaa onnekkouden. Hoxtonissa muutamien merkittävien studioiden ja kuraattoreiden perässä alueelle muutti kulttuurin tuottajia, taiteilijoita. Hoxtonin sijainti ei ole lähellä korkeakouluja, mutta julkinen liikenne niihin on toimiva. Alueen arvon ja vuokrien nousun myötä Hoxtonissa sijainnut kulttuurikeskus joutui kuitenkin lopettamaan toiminnan, mikä olisi voitu välttää julkisen tahon omistuksella ja vuokrasääntelyllä. Hoxtonin nousussa ja laskussa oli siis seikkoja joihin julkisella taholla ei ollut minkäänlaista vaikutusta, sekä seikkoja joihin se vaikutti, tai olisi voinut vaikuttaa (Pratt 2009, 2–4, 12–16, 18.) Luova talous ja luova kaupunki voidaankin nähdä kompleksisena adaptiivisena järjestelmänä, jossa syy-seuraus yhteydet eivät aina ole selitettävissä tai hyvät ideat ja kulttuuriset sisällöt toteutuvat *ennemmin tai myöhemmin, tavalla tai toisella* ja kehittämistoimenpiteet eivät ehkä vaikutakaan sisällön syntymiseen vaan siihen missä ne toteutuvat (Communian 2011, 1158; Ruokolainen 2017, 335).

Grodach ja Loukaitou-Sideris (2007) esittelevät kolme kehittämisen näkökulmaa joista progressiivisen kulttuurin kehittämisstrategiassa korostetaan paikallista kulttuuritoimintaa ja yhteisöllisyyttä, johon panostetaan projekteilla ja ohjelmilla taantuvissa kaupunginosissa. Luovan luokan näkökulmassa tavoitteena on elämänlaatu ja uusien asukkaiden houkuttelu mukavuuksien ja kulttuuritoimintojen avulla. Yrittäjämäisessä näkökulmassa pyritään lippulaivaprojektien ja näyttävyiden

avulla taloudelliseen kasvuun. (Grodach & Loukaitou-Sideris 2007, 353.) Anttiroiko (2014) jakaa kehittämisen näkökulmat neljään kategoriaan, joista ensimmäinen institutionaalinen lähestyminen painottaa julkisesti rahoitettuja lippulaiva-instituutioita, toinen liiketoimintaan orientoitunut lähestyminen painottaa luovien alojen toimintamahdollisuuksien edistämistä, kolmas sosiaalisesti orientoitunut lähestyminen painottaa osallistamista ja sosiaalista kuuluvuutta sekä neljäs yhteisö-painotteinen lähestyminen, jossa tuetaan luovia kaupunginosien urbaanien kulttuuritoimintojen mahdollisuuksia. (Anttiroiko 2014, 856–858.)

Onnistuneessa kaupunkikehittämisen projektissa otetaan huomioon paikallinen yhteisö ja identiteetti ja panostetaan paikallisen osaamisen pitkäaikaiseen kehittämiseen, paikan tuntuun (sense of place), historiaan ja paikkaan kuulumiseen. Ruohonjuuren kulttuuritoiminnan kehittäminen vaikuttaa olevan tuloksellisempaa kuin ulkoisen lahjakkuuden tavoittelu, vaikka laaja tarjonta ja lyhytaikaiset kävijät voivat tuoda suurempia taloudellisia tuottoja. (Bailey, Miles & Stark 2004, 47–66; Comunian 2011, 1160, 1164.) Kauppakeskukset, teemapuistot ja urheiluareenat voivat voittaa kulttuuritoiminnot, galleriat, museot ja konserttitalot kävijämäärissä, mutta vanhoihin teollisuuskiinteistöihin luoduilla luovilla tiloilla ja taidevetoisilla projekteilla on suurempi merkitys asuinalueen identiteetin, brändin ja sitä kautta vetovoiman luomisessa. (Bilton 2007, 162.)

Kulttuurisuunnittelu-menetelmän tavoitteena on tunnistaa paikan ja alueen erityispiirteitä ja hyödyntää niitä suunnittelussa ja kehittämisessä. Taiteella on tässä tärkeä rooli, mutta kulttuurisuunnittelussa kulttuuri nähdään laajana arvoja, tunteita, toimintatapoja, paikallisidentiteettiä ja sosio-kulttuurisia käytänteitä kuvaavana käsitteenä. Laajemman kulttuurilähtöisen kaupunkikehittämisen tavoitteena on sovittaa yhteen alueellinen kulttuuripääoma ja -toiminta sekä kaupungin strateginen kehittäminen. Kiinnostus kulttuurisuunnittelua kohtaan on alkanut kasvaa sen vastatessa tarpeisiin lisätä asukas- ja asiakaslähtöisyyttä, osallisuutta ja etenkin niiden edellyttämää poikkisektoraalista yhteistyötä kaupungin eri hallinnonalojen välillä. Kiinnostusta lisää myös kaupunkien muuttuva kehitys laajenemisen sijaan kaupunkirakenteen tiivistymiseen, joka luo tarpeen tehdä uusista tiivistä alueista houkuttelevampia eri asukasryhmille. Olemassa olevien alueiden elävöittämisessä kaupunkien inhimillisyyksien alkaa painottua ja kaupunkien elinvoiman ja brändin kannalta oleelliseksi nousee mitä kaupungissa tapahtuu ja kuinka kaupunkia kehitetään kaupunkilaisten lähtökohdista. Kulttuurisuunnittelu pystyy vastaamaan laajemmin paikkalähtöisyyteen ja kulttuurin läpileikkaavuuteen. (Kalliomäki, Ahokas & Vahlo 2017, 6, 7, 11, 13.) Tärkeä osa kulttuurisuunnittelua on yhteisöjen, yhteisyyden ja sosiaalisen elämän tunnistaminen ja vahvistaminen. Kaupunkilaisten itse tuottamat

tapahtumat ovat nousseet julkisen tilan käytön arkipäiväksi ja kaupunkilaisuuden ilmentymäksi. (Lilius & Norvasuo 2017, 230–231.) Kulttuurisuunnittelussa korostuu kulttuurin demokratisointi ja menetelmänä se perustuu horisontaalisen verkoston yhteistyölle (Kalliomäki & Vahlo 2017, 123; Vahlo 2014).

Kulttuurisuunnittelun soveltamisessa on nähtävissä kaksi suuntausta, kulttuurin kehittämistä painottava suunta sekä laajempaa yhdyskuntasuunnittelua painottava suunta, joista Suomessa potentiaalia nähdään nimenomaan kulttuurilähtöisyyden yhdistämisessä strategiseen kaupunki- ja yhdyskuntasuunnitteluun (Kalliomäki, Ahokas & Vahlo 2017, 51). Kulttuurisuunnittelun integraatio kaupunkisuunnitteluun vaatisi poikkisektoraalista yhteistyötä, mutta kulttuurin merkitys voi olla vaikea ymmärtää muilla kaupungin toimialoilla. Kulttuurialan ulkopuolelta tuleville insinööreille, suunnittelijoille tai asukkaille kulttuuri saattaa näyttäytyä vain harrastustoimintana tai kaupunki-imagon luomisena, kun todellisuudessa se kuvaa erityisesti yhteisön ongelmia, osallistumista ja sen eri muotoja. (Häyrynen 2017, 66.) Kulttuurisuunnittelua ja kehittämisideoiden toteuttamista hidastavat poikkisektoraalisuuden ja osallisuuden tuomat haasteet vaativat muutosta olemassa olevaan tapaan hallita kaupunkia. Poikkisektoraalisessa yhteistyössä haasteena on tahojen keskittyminen ongelman ratkaisemisen sijaan oman sektorin edunvalvontaan, kun oman toimialan sijaan olisi osattava nähdä laajempia kaupunkikehittämisen tarpeita. Kulttuurisuunnittelun prosessi voi johtaa myös institutionaaliseen tyhjiöön, jossa kehittämisessä mukana olevien sektoreiden toimivaltuudet tai rajoitteet estävät haasteiden tai ongelmien ratkaisun. Kulttuurisuunnittelu pitäisikin nähdä kulttuurin kehittämisen työvälineen sijaan laajempana poikkisektoraalisena kaavoituksen, hyvinvointi- ja sivistyssektoreiden, elinkeinon ja kulttuurin yhdistäjänä ja elinvoimaisuuden lisääjänä. (Hajer 2003, 177; Austin 2011, 1–4; Vahlo 2014; Kalliomäki & Vahlo 2017, 48–49, 122–127.) Tyypillisesti kulttuurisuunnittelun ohjausryhmät muodostetaan eri toimialoilta kaupungin johdon suoraan alaisuuteen, jolloin tavoitteet toteutuvat käytännön päätöksenteossa ja kulttuurin merkitys kaupunkikehityksen strategisena toimenpiteenä vahvistuu verrattuna siihen, että kulttuuri olisi vain oman hallinnonalan toimintaa (Kalliomäki, Ahokas & Vahlo 2017, 13).

Kulttuurisuunnittelun ja yhteiskehittämisen hyödyntäminen vaatii avoimuutta, kuuntelukykä ja toisen tahon arvostuskäytäytä jokaiselta osapuolelta. Kulttuurisuunnittelussa on kyse hallinnon rajoja rikkovasta kaupunkikehittämisestä ja sen hyöty on nimenomaan vuorovaikutuksessa. Kaupungin hallinnossa osallisuutta pyritään luomaan liian usein ylhäältä alas, vaikka uudet avaukset nousevat alhaalta ylös. Kaupunkiorganisaatio on olemassa kaupunkilaisia varten ja he nousevatkin kaupunkikehittämisen keskiöön luomalla kaupungin omaleimaisen kulttuurisen ilmapiirin. (Austin 2011, 1–

4; Kalliomäki & Vahlo 2017, 124–127.) Kuntakentällä ja kaupunkikehittämisessä yhteiskehittäminen olisi hyödyllistä, mutta sidosryhmäyhteistyö on koettu työlääksi ja aikaa vieväksi. Sitä se onkin, sillä luottamuksen rakentaminen on pitkäjänteistä ja aikaa vaativaa, mutta tuo onnistuessaan merkittäviä etuja ja aitoa osallisuutta. Helpointa yhteistyön käynnistäminen on organisoituneen ryhmän kanssa. (Demos Helsinki 2013, 5, 15; Kalliomäki & Vahlo 2017, 105, 108.)

Pratt (2009) toteaa kaupunkien hukkaavan yhden dynaamisimmista kiinteistökehittämisen ja asuin ympäristön laajentamisen käynnistysvälineistä kulttuuritoiminnan hyödyntämättä jättämisessä. Hänen mukaan kulttuuritoimintoja ei tulisi jakaa tuottamiseen ja kuluttamiseen vaan se pitäisi nähdä symbolisten ja materiaalisten toimintojen kokonaisuutena. Pyrittäessä erittelemään kulttuurin tuottaminen kuluttamisesta vaikeutuu myös erottelu trendikkään ja epätrendikkään sekä aidon ja epäaidon välillä. Uusien tai poikkeuksellisten toimintamallien vaatimisen sijaan kaupungissa tulisi huomioida kulttuurituotannon monimutkaiset prosessit ja niiden vaatimat sosiaaliset verkostot. Sen edellytyksenä on toimintojen tunnistaminen ja ymmärtäminen, joka saavutetaan kaupungin kulttuuritoiminnan pitkäaikaisella tarkastelulla ja siihen osallistumisella. (Pratt 2009, 17–19.) Biltonin (2007) mukaan kehittämistoimenpiteiden johtamiseksi toivottuun lopputulokseen olisi ensin ymmärrettävä kulttuuritoimijoiden toimintatapoja ja muokattava kehittämistoiminta ja toimenpiteet niihin sopiviksi (Bilton 2007, 96, 100).

Toimivan yhteistyön ytimessä on arvon luominen. Se motivoi, luo jatkuvuutta sekä vaikuttavuutta. Yhteistyössä eri tahojen tavoitteet ja resurssit yhdistyvät arvon luomiseksi. Yhteistyön kehittyessä mahdollisuudet arvon luontiin kasvavat, mutta yhteistyön ylläpitäminen vaatii suhteiden, luottamuksen ja vuorovaikutuksen ylläpitoa. Arvon luomisen integroivalla tasolla yhteistyön tavoitteet, strategia ja arvot ovat yhteiset ja kumppanin edut sekä sosiaalisen arvon luonti ovat etusijalla. Transformationalisella tasolla puhutaan yhdessä luomisesta tai jopa yhteisestä organisaatiosta. (Austin 2011, 1–4; Austin ja Seitanidi 2012a, 738–744; Austin & Seitanidi 2012b, 933, 945–954.)

Toimijoiden osittain ristiriitaiset tavoitteet aiheuttavat niiden välille jännitteitä. Ruokolainen (2017) kuvaa kuinka graffititaiteilija voi nähdä kaupungin rakennukset kankaana, jolle maalata ja kohteena omille tavoitteilleen, kaupungin kulttuurihallinnossa kulttuuri voidaan nähdä taiteellisina arvoina, asukkaiden elämänlaadun parantamisena ja kaupunkilaisten aktivoimisena, kun yritysten tavoitteena voi olla luoda liiketoimintaa ja taloudellista voittoa kulttuurituotteilla. Olennaista kehittämisessä on pystyä sovittamaan yksittäisten toimijoiden tavoitteet, kulttuuritoimijoiden kokonaisuuden

tavoitteet sekä kaupungin kehittymistä tukevat tavoitteet yhteen mielekkäällä tavalla. Hyvinkin erilaiset tavoitteet voivat toteutuessaan edistää koko toimijakokonaisuuden päämääriä ja yksittäiset tavoitteet on nähtävä toisiaan tukeviksi. Koko kulttuuritoimijakokonaisuuden tavoitteiden edistäminen heijastuu yksittäisten toimijoiden hyväksi, mutta myös koko kaupungin hyväksi. Julkinen strateginen kehittäminen taas edistää sekä kulttuuritoimijoiden kokonaisuuden, ja sitä kautta yksittäisen toimijan kehittymistä. Vaikka kehittämiskokeilut kalpenevatkin kaupungin vakinaisen kulttuuri-toiminnan rinnalla, voivat ne toimia lisäyksenä kulttuuritarjonnassa. Kehittämishankkeilla ja -toimilla ei ole syytä kilpailla olemassa olevien toimintojen kanssa vaan niillä voidaan luoda uusia kokeiluja, joista voi kasvaa uusia vahvuusalueita kaupungin luoville aloille. (Ruokolainen 2017, 257, 279–280, 341–342.) Makrotason ilmiöillä on taipumus syntyä ja organisoitua spontaanista toiminnasta ja vuorovaikutuksesta mikrotasolla. Mikrotason toimijat luovat siis toimintoja, jotka vastaavat makrotason kulttuuri-instituutioiden, kulttuuriperinnön ja kulttuurituotteiden uuden kaipuuseen. Se on osa uuden luomisen prosessia, johon liittyy vahvasti itseorganisoituminen, mukautuminen ja mukautuvuus. (Martin & Sunley 2007, 7–8.)

Biltonin (2007) mukaan alakulttuurien toimintaan suoraan vaikuttaminen voi olla haastavaa ja olisi-kin tehokkaampaa tunnistaa ja kytkeytyä paikallisiin verkostoihin. Luovien alojen verkostot Bilton jakaa kahteen ryhmään, organisaatioiden ja yksilöiden välisiin suhteisiin perustuviin horisontaalisiin verkostoihin ja tuotanto- ja jakeluketjuihin perustuviin vertikaalisiin verkostoihin. Horisontaaliset verkostot perustuvat yhteistä hyvää tavoittelevaan sosiaaliseen pääomaan sekä tiedon vaihtoon, ja horisontaalisen verkoston perustuessa usein dokumentoimattomaan hiljaiseen tietoon, sitä pidetään helposti itsestäänselvyyttenä tai sitä ei huomioida. Vertikaalisessa verkostossa idea muuntuu hyödykkeeksi tuotantoketjun läpi usean välittäjän kautta ja sitä mitataan usean immateriaalioikeuksiin liittyvän kaupan ja liiketoiminnan kautta. (Bilton 2007, 46–47.) Horisontaalinen verkosto voi olla esimerkiksi paikallisten kulttuuritoimijoiden verkostoituminen ja yhteisöllinen kohtaaminen, kun taas vertikaalinen verkosto voi olla esimerkiksi yritysten tai kaupunkiorganisaation ja yhdistysten välinen alihankintaketju tai ostopalvelusuhde (Ruokolainen 2017, 129). Taiteilijat tai kulttuurityöntekijät eivät ole ainoita arvon luoja vaan sitä luo koko tuotantoketju. Idea vaatii tuekseen tuotannon, jakelun ja kulutuksen, jolloin taide, taiteilija, kritiikki, galleria sekä sosiaalinen merkitys ja arvo yhdistyvät kokonaisuudeksi. (Pratt 2008, 15–16.) Verkostot ja ekosysteemi ovat tärkeitä kaikille kulttuuritoiminnan tahoille, mutta ilman resursseja ja työvoimaa toiminta on mahdotonta ja työhön sitoutuvien tahojen on saatava työstä myös hyötyä (Forsblom 2018, haastattelu 6.11.2018). Biltonin (2007, 59–60) mukaan tuotantotukien sijaan tulisi tukea horisontaalisia ja vertikaalisia verkostoja. Ruokolaisen (2017) mukaan luovien alojen kehittämisessä pätevät samat säännöt ja rajoitteet kuin alue-

ja kaupunkikehittämisessä. Ytimessä on kulttuurinen idea ja inspiraatio, jota voidaan ohjata kohti kulttuurista ja taloudellista arvoa jatkojalostamalla, monistamalla ja kuluttamalla sitä. Tähän tuotantoketjuun, arvoverkkoon ja dynaamiseen vuorovaikutukseen eri toimijat tarvitsevat toisiaan, ja siihen vaaditaan kulttuurituotteen hyväksymistä sosiaaliseen ja taloudelliseen kontekstiin. (Ruokolainen 2017, 359.) Kehittämistyön toteuttamiseen tulisi olla resursseja tai osallistujien usko ja osallistuminen kehittämiseen lakkaa (Kalliomäki, Ahokas & Vahlo 2017, 22, 26). Verkostoitumista voi vaikeuttaa toimijoiden siiloutumisen aiheuttama välimaaston poissaolo tai sen muodostuminen vain erilaisten projektien kautta (Cohendet, Grandadam, & Simon 2011, 156).

4 VAPAAN KENTÄN TARPEET TOIMINNAN KEHITTÄMISEKSI

Tutkimuksen aineistona käytettiin oululaisten kulttuuritoimijoiden haastatteluita, Oulun kaupungin kulttuurijohtajan haastattelua (Forsblom 2018) sekä Oulun kulttuuristrategia 2030 -materiaalia (Oulun kaupunki 2020a). Tutkimusaineistona oli lisäksi Kulttuuripolitiikan tutkimuslaitos Cuporen vuoden 2018 tutkimus *Kulttuurin kolmannen ja neljännen sektorin rooli kuntien kulttuuritoiminnassa* (Renko, Ruusuvirta, Forsell & Häyrynen 2018) ja Olli Ruokolaisen (2017) väitöskirja *Suunniteltu luovuus – kulttuuritoiminnot ja strateginen kehittäminen*. Aineistoa analysoitiin teemoittelemalla etsien toistuvia ja yhdistäviä seikkoja. Yhdistäviä tekijöitä aineistosta löytyi mm. rahallisen tuen, erilaisten resurssien, kulttuuritilojen, viestinnän ja markkinoinnin sekä monipuolisen yhteistyön aihepiireistä. Seuraavaksi käydään läpi aineistosta esiin nousseita seikkoja.

4.1 Rahoitus ja resurssit

Vaikka suora rahoitus jätettiin resurssina opinnäytteen tutkimuksen ulkopuolelle, se tuli esille haastatteluissa toistuvasti. Etenkin uusien toimijoiden pääseminen rahoituksen piiriin koettiin haastavana. Vakiintuneessa rahoitusjakaumassa tapahtuvien muutosten koettiin johtavan tyytymättömyyteen vanhojen toimijoiden keskuudessa ja määrärahojen pysyessä samoina eivät uudet toimijat saa rahoitusta. Vähäinen vaihtuvuus nähtiin kaupunkilaistenkin näkökulmasta negatiivisena ja vakiintuneiden toimijoiden toiminta koettiin myös osittain jäməhtäneenä. Kaupungilta jo saatuna resursseina toimijat mainitsivat projektirahoituksen. Se koettiin positiivisena, mutta toimintaa ohjaavana eikä toimijan omaa harkintaa voinut hyödyntää tarpeeksi rahojen käytössä. Uhkana nähtiin kunnan kyky toimia joustavasti vapaata kenttää kohtaan ja tarjota tarpeeksi joustavia rahoituksia. Renko ym. (2018, 64–66) antoivat yhteistyön monipuolistamisen toimintasuosituksina ostopalvelut ja niihin riittävät resurssit, vakituiset avustukset sekä projektiavustukset myös neljännelle sektorille.

Haastatteluissa rahoituksella nähtiin olevan vaikutusta myös yhdistysten ydintoimintaan. Kun vapaaehtois pohjalta ja niukalla rahoituksella toimiva yhdistys keskittyi omien jäsentensä toimintamahdollisuuksien edistämiseen, runsaammalla rahoituksella toimivat ja etenkin hankerahoitusta saaneet yhdistykset pystyivät tuottamaan kulttuurisisältöä myös laajemmalle yleisölle tai kehittämään yleisiä toimintamalleja muidenkin tahojen hyödynnettäviksi. Tuotannoista saatujen tulojen men-

nessä seuraaviin tuotantoihin kulttuuritoimijoille ei usein muodostu varallisuutta tapahtumainfrastruktuurin, -tekniikan tai tilojen muodossa. Tämä tekee toimijoista riippuvaisempia yhteistyökumppaneista tai kaupungista. Cuporen tutkimuksen mukaan kulttuuritoimijat hakevat yhteistyöstä kulttuurin laadun vahvistamista (Renko ym. 2018, 14–15) ja Ruokolainen toteaa, että luoville aloille sijoitetun julkisen tuen tai investoinnin vaikutus on muita aloja suurempi johtuen aineettoman sisällön ja alhaisempien laitekustannusten lisäksi tietyistä *'elämäntapatekemisestä'*, jossa tehty työ on tärkeämpää kuin siitä saatu palkka tai liikevoitto. Pienetkin investoinnit ja resurssit voivat luoda strategisia impulsseja, jotka voivat johtaa pysyvään kulttuurin talouden kannalta merkittävään toimintaan. (Ruokolainen 2017, 334.)

Cuporen tutkimuksessa rahan ja tilojen jälkeen kolmantena yhteistyöresurssina esille nousi tiedotus- ja markkinointiyhteistyö (Renko ym. 2018, 30). Oulussakin kaupungin markkinointiyhteistyön syventäminen koettiin tervetulleeksi. Nykytilanteessa viestintätuen nähtiin rajoittuvan vain pääsymaksuttomiin tapahtumiin. Haastateltavien mukaan kulttuuria tulisi kuitenkin arvioida sisällön, ei pääsymaksun mukaan, sillä pääsymaksuttomuus ei takaa tapahtuman saavutettavuutta ja useiden toimijoiden lipputulot menevät kokonaisuudessaan tuleviin tapahtumiin ja toiminnan ylläpitoon. Toimijat toivoivat myös mahdollisuuksia tehdä omaa viestintää ja tiedotusta, julisteseiniä ja -tolppia sekä toimivia tapahtumakalentereita.

Cuporen tutkimuksessa ilmenneet muut resurssitarpeet olivat yhteistyösopimukset, hankeavustusten hakeminen ja hallinnointi sekä väliaikainen rahallinen tuki ennen rahoituksen maksua (Renko ym. 2018, 28–29, 64). Väliaikainen tuki tuli esille myös Oulun haastatteluissa, nyt hankkeiden rajoituksessa osittain isojen toimijoiden toiminnaksi niiltä löytyvän likviditeetin takia. Uusien hanketoimijoiden muodostumiseksi toivottiin hankehakuun neuvontaa ja koordinoivaa tahoa, joka yhdistäisi kokeneet hanketoimijat kokemattomien kanssa, järjestäisi hakuinfoja, laajentaisi asiantuntijuutta ja hoitaisi mahdollisesti hankehallinnointia kaupungin toimesta. Oulussa esille nousi myös hankkeisiin kaupungilta saatujen omarahoitusosuuksien tärkeys toimijoille, mutta toisaalta edullisuus kaupungille investointina niiden tuodessa paikkakunnalle myös ulkopuolista rahaa. Sekä haastatteluissa, että Cuporen aineistossa kulttuurin kolmas sektori nähtiin myös rahoituksen hakijana tilanteissa, joissa kaupunki tai julkinen taho ei voi olla hakija. Samoin molemmissa aineistoissa etenkin tuloksellisiksi osoittautuneille hankkeille toivottiin jatkuvuutta ja pitkäjänteistä tukea. (Renko ym. 2018, 28–29, 64.)

Oulussa resursseista esille tuli myös pienehkön tapahtumatekniikan, kuten esiintymislavojen, sähköpääkeskusten ja tapahtumateltojen lainaaminen tai edullinen vuokraaminen. Se toisi toimijoille kustannussäästöjä, mutta siinä ymmärrettiin vaikeus toimijoiden yhdenvertaisessa kohtelussa. Vakiintunut yhteistyö on luonut kaupungin ja joidenkin toimijoiden välille luottamuksen, joka mahdollistaa vapaamman yhteistyön ja kalliimmankin kaluston luovuttamisen toimijan käyttöön, kun tiedossa on sen vastuullinen käyttö ja ehjänä palauttaminen.

Oulun vapaa kenttä koki vahvuutena yhdistystoimintaan hakeutuvan osaamiseltaan hyvinkin vaihtelevan ryhmän, joihin kaupunkilaisten on helppo ottaa yhteyttä uusien ideoiden kanssa. Esiin tuli henkilöresurssien vähyys, jonka seurauksena vähäinen määrä ihmisiä yrittää selviytyä laajasta määrästä erilaisia tehtäviä, eikä vastuun jakaminen ole mahdollista. Resursseina Oulussa toivottiinkin osaavaa ja motivoitunutta henkilöstöä sekä mahdollisuutta ostaa palveluita tuotannon ja viestinnän ammattilaisilta, joka mahdollistaisi keskittymisen tuotantojen taiteelliseen työhön. Cuporen aineistossa heikkoutena nähtiin henkilöstön vaihtuvuus, vähyys sekä epävarmuus ja toiminnan esteeksi nähtiin nousevan toimijoiden väsyminen johtuen kiristyvistä kilpailusta, pienistä resursseista, suurista taloudellisista vastuista ja kulttuuritoiminnan järjestämisvastuun säilyttämisestä vapaan kentän harteille. (Renko ym. 2018, 31, 61–62.)

4.2 Kaupunkitila ja -suunnittelu

Tilojen käytön suhteen Oulussa epävarmuutta aiheutti, haluaako kaupunki tukea toimijoita ja tarjoaako se tiloja taiteen tekemiselle. Kaupungin tilapolitiikka nähtiin erikoisena, eikä oikein ymmärretty miksi joihinkin kyselyihin ei kaupungilla ollut minkäänlaista tilaa tarjolla ja joihinkin kyselyihin ei edes vastattu. Kaupungin kulttuuritoimijoille tarjoamat tilat koettiin huonokuntoisina loppukäyttäjätiloina ja niiden tulevaisuus epävarmana. Toisaalta huippukuntoisia tiloja toimijat eivät odottaneetkaan. Vuokranantajana kaupunki nähtiin kuitenkin yksityistä sektoria parempana. Oulussa tilojen tarpeesta tuli esille kaikenlaiset muunneltavat, turvalliset ja edulliset tilat, tuotannon valmisteluun sopivat työskentelytilat ja kokoontumistilat. Kaupungin tilojen, kuten koululuokkien iltakäyttö nähtiin toivottavana. Tila-asiat nousivat esille myös Cuporen tutkimuksessa suoran rahallisen tuen jälkeen tärkeimpänä kulttuurin toimintaedellytysten parantajana (Renko ym. 2018, 29–30, 47, 64–65). Oulussa jatkuvan epävarmuuden koettiin hidastavan toiminnan tai hallinnassa olevan kulttuuritilan pit-

käjänteistä kehittämistä ja tilojen häviämisellä pelättiin olevan laaja johdannaisvaikutus. Tilakysymyksen nähtiin kuitenkin parantuneen lähinnä vapaan kentän aktiivisuuden kautta syntyneiden uusien klustereiden myötä.

Haastatteluiden perusteella kulttuuritoimijoita ei ole Oulussa otettu mukaan kaupunkisuunnitteluun. Kysymys kulttuurin hyödyntämisestä kaupunkisuunnittelussa aiheutti alkuhämmennyksen jälkeen innostusta ja siinä nähtiin paljon mahdollisuuksia. Toiveet olivat pääasiassa maltillisia liittyen olemassa olevien tilojen muokkaamiseen ja avaamiseen kulttuuritoimijoiden ja kuntalaisten käyttöön. Kaupungin kehityksen kannalta kaupunkisuunnittelussa nähtiin tärkeänä huomioida eri asuinalueiden erilaiset identiteetit. Kulttuuritoimijoiden toimintamahdollisuuksilla nähtiin olevan suuri vaikutus kustannustehokkaana identiteetin luojana, mutta myös keskusta-alueen houkuttelevuuden kehittäjänä. Alueiden visuaalisuus ja äänimaisema nähtiin asukkaille tärkeänä ja kulttuuritoimijoita voitaisiin ottaa mukaan myös julkisiin taidehankintoihin heidän joukosta löytyessä usein asiantuntemuksen lisäksi toteuttajia. Asiantuntijuus, paikallistuntemus sekä osaaminen eri taiteenaloilla tulivat esille kulttuuritoimijoiden vahvuuksina myös Cuporen tutkimuksessa (Renko ym. 2018, 31–33, 61–62). Oulun kaupungin kulttuuristrategia pyrkii pureutumaan kaupunkitilan kulttuurikäytön luomiin haasteisiin. Kaupunginvaltuuston hyväksymän kulttuuristrategian toimenpiteitä ovat mm. kulttuurilaitosten ja -tilojen monipuolisempi käyttö yhteistyössä kulttuurin kolmannen sektorin kanssa, taiteen, kulttuurin ja tapahtumien huomioiminen kaupunkisuunnittelussa sekä toimintamallin laatiminen julkisen tilan hyödyntämiseksi kuntalaisten omaehtoisen kulttuuritoiminnan edistämiseksi (Oulun kaupunki 2020a).

4.3 Kulttuuritoiminnan yhteiskehittäminen

Cuporen tutkimuksen mukaan kuntien ja vapaan kentän yhteistyön esteenä koettiin byrokratia, toiminnan jäykkyys, raskaat hakukäytännöt ja raportointiprosessit, samoin kuin poliittisen päätöksenteon vaikutus pitkäjänteiseen suunnitteluun. Tosin vapaa kenttä koki jäävänsä ulkopuolelle koko toiminnan suunnittelussa. (Renko ym. 2018, 25–27; 60–61; 63–64.) Oulun haastatteluissa esille tuli vapaan kentän notkeus etenkin kehittämistyössä ja mahdollisuudet tehdä kaupunkilaisille merkityksellisiä toimintoja ja juurruttaa ne käytännöksi, kun kaupungin toiminnassa toteutus saattaa kaatua rekrytointikieltoihin, kuntapolitikointiin tai muihin itse toimintaan liittymättömiin seikkoihin.

Yhdistys voi myös helpommin edistää omaa tavoitettaan, kun sama päämäärä saattaa joskus soteutua kunnan eri sektorien ristiriitaisiin tavoitteisiin kaupunkiorganisaation ollessa ikään kuin töissä kaikille.

Kulttuurikumppanuus nähtiin tavoiteltavana asiana, joka tuo jatkuvuutta ja mahdollisuuden maksaa tekijöille palkkaa. Toimijoiden keskuudessa nähtiin kuitenkin ristiriitaa kaupungin kulttuurikumppaneiden ja muiden toimijoiden välillä, kun kulttuurikumppaneiksi päässeiden toimijoiden katsottiin saavan kaupungilta paremmin myös muuta rahoitusta, toimintamahdollisuuksia ja palvelutuotantoa heidän päästyä arvostuksen piiriin. Siitä huolimatta kulttuurikumppaneidenkin piirissä koettiin epävarmuutta etenkin rahoituksen suhteen, joten edes kumppanuus ei tuo varmuutta toiminnalle. Vastausten perusteella epävarmuus johtaa työssä väsymiseen, turhautumiseen, resurssien perässä toiselle paikkakunnalle muuttamiseen tai jopa alan vaihtoon. Työhön väsyminen, epävarmuus jatkuvuudesta ja toiminnan pitkäjänteisyyden turvaaminen molemmin puolin tulivat esille myös Cuporen tutkimuksessa (Renko ym. 2018, 25–27; 60–61; 63–64).

Haastatteluissa koettiin, että yhdistykset voivat olla todella tuotteliaita kaupungin ilmaistessa uusien sisältöjen tarpeen ja ollessa valmis tarjoamaan ohjausta, hyväksyntää ja tukea Oulu2026-hankkeen kaltaisilla hankkeilla. Useat Oulun toimijat näkivät oman kehittämistoiminnan olevan omaa toimintaa laajempaa, vähintään koko kaupungin tai valtakunnallista kulttuuritoimintaa kehittävää. Oulun haastatteluissa toivottiinkin viestintää kaupungin ja vapaan kentän välillä siitä, mitä tapahtuu, mitä haluttaisiin tapahtuvan tai miten tapahtumista voitaisiin edistää. Oulu2026-hanke koettiin hyvänä menetelmänä saada toimijoita ajattelemaan isommin tai uudella tavalla. Cuporen tutkimuksessa sekä vapaan kentän, että julkisen sektorin edustajat pohtivat, voisiko kuntastrategian toteuttamista velvoittaa kulttuurin kumppaneilta (Renko ym. 2018, 29). Ruokolainen (2017) painottaa, etteivät kulttuuritoimijat tai niiden verkostot voi muodostaa käsityksiä tavoitteista tai strategioista, mikäli heillä ei ole tietoa niistä tai niiden suunnasta. Tavoitteiden muodostamisella ja niiden selkeyttämisellä on paikkansa suurten suuntien ja suunnitelmien auttaessa tulkintojen tekemisessä ja toimiessa lähtökohtana keskustelulle. (Ruokolainen 2017, 175.) Oulun kulttuuristrategia pyrkii juuri tähän esittämällä isoja kehittämisen linjoja strategian ollessa myös kulttuurisen kaupunkikehityksen strategia, jonka yhteisellä visiolla ja päämäärällä pyritään saamaan koko kaupunkiorganisaatio ja kulttuurikenttä puhaltamaan yhteen hiileen (Forsblom 2018).

Rengon ym. (2018) yhteistyön monipuolistamisen toimentasuosituksina olivat erilaiset yhteiset organisaatiot, tiedotusyhteistyön, sopimukset, hankeyhteistyön ja –tukitoiminnot, sekä muun epämuodollisen yhteistyön. Tutkimuksessa ideoitiin ketteriä ja vapaamuotoisia yhteistyömalleja sekä hybridiorganisaatioita nopeuttamaan kuntien prosesseja. (Renko ym. 2018, 63–66.) Ruokolainen (2017) totesi kehittämistoimien voivan olla hyvin erilaisia suorista epäsuoriin ja infrastruktuurihankkeista fasilitointiin. Oulussa kaupungista toivottiin kulttuuritoimijoiden kumppania myös organisaation koon ja merkityksen takia. Toimijat kokevat olevansa muiden tahojen kanssa neuvotellessa altavastaajia neuvottelukumppanien pitäessä heitä pieninä ja heikkoina. Kaupungin kaltainen kumppani toisi kulttuuritoimijoille valtaa neuvottelupöytään, oli sitten kyseessä tilat, hankinnat tai avustusten myöntäminen. Haastatteluissa jokaisella toimijalla oli erilaisia ideoita neuvotteluvuomasta yhteiskehittämiseen, projekteihin ja kevytkumppanuuksiin.

Ruokolaisen mukaan kulttuuritoimintojen kehittämisessä pienillä kokeilevilla askelilla pyritään kehittämään luovaa kulttuuri-ilmapiiiriä ja toisaalta kulttuurin toimintoja, osaamista, organisaatioita ja infrastruktuuria. Toisin sanoen juurruttamaan kulttuuripääomaa. Kulttuuripääomat ruokkivat toisaan, kun myönteinen ilmapiiri mahdollistaa toimintoja, osaamista ja infrastruktuurin kehittämistä, jotka taas mahdollistavat myönteisen ilmapiirin kehittymisen. Kehittämisen näkökulmasta juurruttaminen voidaan nähdä uusien mahdollisuuksien käynnistämisenä ja edistämisenä. Haasteena on löytää sopivia keinoja edistää kulttuuri-ilmiötä vaikuttamatta siihen. (Ruokolainen 2017, 360.)

Oulun haastatteluissa nousi esille erot vapaan kentän ja kaupungin kulttuurilaitosten toimintatavoissa ja keskinäinen ymmärrys eroista. Vapaan kentän toimijat kokivat, että yhteistyön suunnittelua vaikeuttaa kulttuurilaitosten tarve kattaa tuotantojen kustannukset täysimääräisesti vapaan kentän toimijoiden ollessa lähtökohtaisesti valmiita sijoittamaan tuotantoon enemmän kuin tulevat siitä saamaan. Ruokolaisen (2017) mukaan kehittämisessä tarvitaan jännitteitä ja jännitteisyys toimijoiden välillä kertoo toimijoiden olevan jollain tavalla yhteydessä toisiinsa, mukana samassa kehittämisprosessissa eikä millään taholla ole siinä liikaa määräysvaltaa. Toimintojen erilaisuus tukee uudistumista, monimuotoisuutta sekä kehitystä ja kehittäjän on kyettävä asemoitumaan kulttuuritoimintaa tekevän monimuotoisen joukon keskelle välittäjäksi. Välittäjä pyrkii avaamaan kulttuuritoiminnan ja -toimijoiden tärkeyttä sekä toimintatapoja kaupunkiorganisaation sisä- ja ulkopuolella. Ruokolainen kuvaa Luova Tampere -ohjelmaa, jossa ohjelma toimi toimijan kehittämisidean sparraajana ja sen jälkeen välittäjänä muodostaen kehittäjäverkoston kulttuuritoiminnan, julkisen hallinnon eri toimialojen ja luovan alan yrittäjien välille. Välittäjä pehmensi kaupungin byrokratiaa nopeammin reagoivaan ja kommunikoivaan suuntaan sekä selvensi kulttuuritoimijoiden toimintoja

hallinnolle ymmärrettävään muotoon. Olennaista ohjelman toiminnassa oli vuorovaikutus, kehittämistoiminnan strategisuus, uskottavuuden ja suhteiden luominen sekä erilaisten vaikuttajien yhdistäminen ja motivoiminen yhteiseen toimintaan. (Ruokolainen 2017, 294–360.)

Haastatteluissa erilaiset tavoitteet kulttuurin itseisarvon ja taloudellisen arvon välillä nähtiin mahdollisuutena kaupungin elinvoiman ja vetovoiman kehittämisessä siihen liittyessä paljon asioita, joita kaupunki tai kaupalliset toimijat eivät voi toteuttaa esimerkiksi negatiivisten suorien taloudellisten vaikutusten takia. Kulttuuritoiminnan vahvistaminen ja imagovaikutus nähtiin tärkeänä kaupungin pitovoiman tai vetovoiman kannalta etenkin 18-25-vuotiaiden keskuudessa.

Ruokolainen listaa kulttuuritoimintojen kehittäjäorganisaation kolme tehtävää: *”välittäminen, suuntaaminen ja rytmittäminen”*, jotka voivat toteutua yhdessä tai erikseen. Välittämisessä on kyse yhteistyön luomisesta, mahdollistamisesta ja eriasteisista toimista epävirallisesta kommunikoinnista kehittämisohjelmiin. Suuntaamisessa on kyse tavoitteellisista kehittämistoimenpiteistä, joilla viedään koko toimialaa tai jotain tiettyä kulttuurin alaa haluttuun suuntaan. Suuntaamisen yhteydessä on tasapainoiltava kulttuuritoimintojen vapauden ja kehittämistavoitteiden välimaastossa. Kehittämisseuunta voidaan määrittää myös kulttuuritoimijoiden tavoitteiden mukaan, jolloin tullaan lähelle rytmittämistä. Rytmittämisessä tunnistetaan kulttuuritoimintojen kehityspolku ja vahvistetaan sitä. Se voi olla esimerkiksi alakulttuurista nouseva ilmiö, jonka nousua vahvistetaan ja nopeutetaan kehittämistoimilla. Rytmittämisessä kootaan ja yhdistetään kulttuuritoimintoja sekä vahvistetaan heikkoja alueita esimerkiksi tukitoiminnoissa tai infrastruktuurissa. Kehittämistoimet mukautetaan ja niillä pyritään korostamaan ja edistämään kulttuuritoimijoiden tavoitteita. Kehittämisen suunta tulee siis kulttuuritoimijoilta. Toimenpiteissä on siis kyse luovuuden edellytysten kehittämisestä, toimijoiden ja niiden välisten jännitteiden huomioimisesta, kehittämistavoitteiden ja kulttuuritoimintojen välissä tasapainoilusta sekä erilaisista tavoista tarttua kehittyviin ja kehitettäviin ilmiöihin. (Ruokolainen 2017, 361–363.)

Ruokolainen (2017, 294–360) totesi kehittäjätahon olevan osa kulttuuritoimintaa, jonka tulisi pyrkiä pehmentämään omaa toimintatapaansa suhteessa kulttuuritoimijoihin. Myös Cuporen tutkimuksessa julkisen tahon edustajat totesivat, että pienten toimijoiden kasvu- ja kehittämismahdollisuuksia tulisi analysoida, ja asukkaiden ja paikallisten kulttuuritoimijoiden osallistumismahdollisuuksia tulisi kehittää heidän omien tarpeiden mukaan (Renko ym. 2018, 47). Oulun haastatteluissa mainittiin erikseen kaupungin kulttuurimyönteinen henkilökunta, joka osallistui vapaa-ajallaan tapahtumatuotantoon.

Cuporen tutkimuksessa nähtiin vapaan kentän kyky luoda yhteisöllisyyttä, osallisuutta sekä aktiivoida kuntalaisia. Vapaan kentän kautta koettiin mahdolliseksi myös omaehtoinen kulttuuritoiminta, uusien toimintatapojen ja ideoiden kokeileminen sekä perinteiden ylläpitäminen ja elvyttäminen. (Renko ym. 2018, 31–33, 47–50, 61–62.) Oulun haastatteluissa tuli esille samoja seikkoja kulttuuritoimijoiden verkostoitumisena paikallisiin asukkaisiin kaupungin vaikutusalueen, ja etenkin kaupungin keskusta-alueen ulkopuolella. Oulun toimijat toivoivat tukea verkostoitumiseen, mutta toisaalta siinä nähtiin haasteita toimijoiden kamppaillessa samoista resursseista.

4.4 Tutkimusaineiston yhteenveto

Oulun kulttuuritoimijoiden haastatteluissa ja Cuporen tutkimuksessa (Renko ym. 2018, 46) tuli esille kulttuurin vapaa kenttä merkittävänä kuntien kulttuuritoiminnan täydentäjänä ja toiminnan merkityksen kasvu edelleen tulevaisuudessa. Haastatteluissa ja haastateltavista vahvistui kuva hyvin monipuolisesta joukosta, jonka tarpeet, toiveet, toimintaperiaatteet ja -tavat poikkeavat toisistaan merkittävästi. Kaikki haastateltavat kokivat toimintansa eräänlaisena kaupungin kulttuuritoiminnan uudistajana ja laitostuneisiin toimijoihin verrattuna toimintatavoiltaan nopeina ja notkeina, mutta he kokivat häviävänsä kulttuurilaitoksille resursseissa merkittävästi. Kaikki toimijat myös toivoivat kaupungilta lisää resursseja.

Cuporen tutkimuksessa kysyttiin avustuksista, tiloista ja tiedotuksesta sekä markkinoinnista yhteistyön resursseina. Näistä kulttuuritoimijoiden toiveet painottuvat etenkin rahalliseen tukeen ja avustuksiin sekä kolmannelle, että neljännelle sektorille. (Renko ym. 2018, 28–30, 47.) Tutkimuksen keskittyminen nimenomaan tiettyihin osa-alueisiin nosti ne vahvasti esille. Oulun toimijahaastatteluissa nousivat esille samat aiheet, mutta sen lisäksi jokaisella toimijalla oli myös muita hyvinkin erilaisia resurssitarpeita tai kehittämisideoita.

Oulussa koettiin ettei kulttuuritoimintaa tai sen merkitystä tunneta ja se heijastuu arvostuksen puutteena. Kaupunkiorganisaatiolta toivottiin enemmän käytännön kenttätutkimusta kulttuuritoimijoiden toimintaan, ettei arvostus perustuisi vain saatuihin sopimuksiin, avustuksiin tai vastaaviin meriitteihin. Toisaalta arvostusta ei ajateltu vaan toiminnan pääpaino oli omassa tekemisessä ja omien vaikutuspiirien tyytyväisyydessä ja arvostuksen pitämistä kynnyskysymyksenä jopa hieman ihme-

teltiin. Arvostuksen puute tuli esille myös Cuporen tutkimuksessa erityisesti kulttuurin toimialan ulkopuolella ja Rengon ym. (2018) toimenpide-ehdotus arvostuksen kohentamiseksi oli tiedon tuottaminen päättäjille, kuntalaisille ja kunnan hallinnolle yli toimialarajojen (Renko ym. 2018, 25–27, 31–33, 60–66). Oulun kulttuuristrategiaproessin tavoitteena on nostaa osaltaan poliittisilla päätöksillä kulttuurin painoarvoa kaupunkiorganisaatiossa ja sen merkitys korostuu strategiasta päätetessä kaupunginvaltuustossa asti (Forsblom 2018).

Oulun vapaan kentän toimijoiden vahvuutena tuli esille joustavuuden ja vetovoiman lisäksi vapaaehtoistoiminnan luoma vapaus kaupallisista tavoitteista ja siten mahdollisuus kokeilla asioita, jotka eivät yrityksille olisi mahdollisia. Haastateltujen toimijoiden toiminta muovautuu muuttuvan kulttuurikentän tarpeiden mukaan ja muovautuva toiminta nähdään haasteen lisäksi toteutuneina tavoitteina. Tämä on tunnistettu myös Oulun kulttuuristrategiassa ja vaikka sen tähtäimenä on Euroopan kulttuuripääkaupunki -kriteereiden takia vuosi 2030, kulttuuristrategian täytyy sallia muuttuvan kaupunkikulttuurin ja sen kehittämisen dynamiikka ja strategiaa on päivitettävä tietyin väliajoin (Forsblom 2018). Haastatteluissa huomioitavaa oli, ettei yksikään toimija toivonut kaupungilta osallistumista kulttuurisisältöihin ja mainittaessa ulkopuolinen sisällöntuottaja, se oli aina jokin toinen vapaan kentän toimija tai taiteilija. Vaikuttaakin siltä, ettei kaupungilta toivota taiteelliseen sisältöön puuttumista, tai edes osallistumista. Rengon ym. (2018) mukaan kolmannella sektorilla odotetaan kunnilta mahdollistamista ja kommunikointia sekä laajempaa vetoapua yhteistyöhön. Haasteina pidettiin etenkin kohtaamista ja vuoropuhelua asukkaiden ja toimijoiden kanssa, sekä asenteita ja valtakysymyksiä. Ongelmaksi koettiin myös toimijoiden keskinäinen kilpailu rahoituksesta, oman tontin puolustaminen sekä yhteistyökyvyttömyys puolin ja toisin. (Renko ym. 2018, 25–27; 60–64.)

5 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tässä opinnäytteessä on keskitytty kysymyksiin: Minkälaisia resursseja Oulun kulttuurin vapaa kenttä tarvitsisi kaupungilta pystyäkseen toimimaan tehokkaammin? Mitkä kulttuurituotannon resurssit olisi mahdollista siirtää kaupungin vastuulle ja mikä olisi hyvä käytäntö saada resurssit kulttuuritoimijoiden hyödynnettäviksi? Kulttuuritoimijoiden resurssitarpeet ovat hyvin erilaisia, kuka koordinoi ja valitsee tarpeen ja kuinka se toteutetaan? Resursseista suora rahoitus pyrittiin jättämään tutkimuksen ulkopuolelle sen ilmeisen tärkeyden takia.

Opinnäytteessä keskityttiin luovien alojen yritysten sekä kulttuuriyhdistysten toiminnan edistämiseen julkisen kehittäjän näkökulmasta, tavoitteena taiteen välineellisen arvon lisäksi taiteen itseisarvo ja yleishyödylliseen ja hyvinvointiin liittyvät merkitykset. Opinnäytteen tutkimuskohteena olevat kulttuuritoimijat sijoittuvat hyvin vaihtelevasti sekä kulttuurin kehämalliin, että syvyysulottuvuuteen. Opinnäytteen kannalta ei ollut oleellista asettaa toimintoja ja toimijoita malleihin tarkasti vaan tiedostaa niiden olemassa olo ja merkitys kulttuuritoimijoiden voidessa työskennellä useilla kehämallin ja syvyysulottuvuuden sektoreilla samanaikaisesti. Opinnäytteen näkökulma on Grodachin ja Loukaitou-Siderisin (2007) progressiivisessa ja luovan luokan näkökulmassa sekä Anttiroikon (2014) sosiaalisesti orientoituneessa ja yhteisö-painotteisessa lähestymisessä.

Tutkimuskysymyksistä ensimmäiseen, minkälaisia resursseja Oulun kulttuurin vapaa kenttä tarvitsisi, löytyi toimijahaastatteluissa samansuuntaisia vastauksia Cuporen valtakunnallisen kulttuurin kolmannen ja neljännen sektorin tutkimuksen kanssa. Niitä olivat mm. rahallinen tuki, tilat, viestintä ja markkinointi sekä monipuolinen yhteistyö. Kahteen muuhun tutkimuskysymykseen, mitkä resursseista olisi mahdollista siirtää kaupungin vastuulle, mikä olisi tähän hyvä käytäntö ja kuka koordinoi ja valitsee resurssin ja sen saajan, ei haastatteluissa löytynyt kuitenkaan suoraa vastausta. Resurssitarve on ilmeinen niukoista kulttuuriavustuksista kilpailemisen vaikeuttaessa toimijoiden verkostoitumista ja toimialan uusiutumista. Kulttuuritoiminnan kehittämiseksi tehtävien valintojen ja niukkojen resurssien suuntaamiseksi tasapuolisten valintojen tekeminen voi osoittautua haastavaksi. Sekä kirjallisessa aineistossa, että haastatteluissa avoimeksi jäi mikä olisi oikea taho arvioimaan mihin tarkoitukseen resursseja annettaisiin. Toimijat toivoivat kuitenkin laajempaa yhteistyötä ja parempaa kaupunkitilan kulttuurikäyttöä. Kahteen avoimeen kysymykseen vastaus voisikin löytyä kulttuuritoiminnan yhteiskehittämisestä ja kulttuurisesta kaupunkisuunnittelusta. Kun toimintaa

suunnitellaan ja kehitetään yhteistyössä julkisen tahon ja sen näköpiiriin nousevien kulttuuritoimijoiden kesken, resurssien käyttäjiksi valikoituu kehittämistoimintaan kykeneviä, jo järjestäytyneitä toimijoita. Kulttuurin huomioiminen kaupunkisuunnittelussa vaikuttaa koko kulttuuritoimijakenttään ruohonjuuresta ylätasolle ja toiminnassa hyödynnettävät tilat ovat yksi tärkeimmistä resurssitarpeista. Resurssien tarjoamisen sijaan voidaankin alkaa puhua kulttuurin ekosysteemistä ja arvoverkosta, Austinin ja Seitanidin (2012a) integroivan ja transformationaalisen tason arvon luomisesta, jonka välineinä hyödynnetään Ruokolaisen (2017) kehittämisen menetelmiä: välittäminen, suunnataminen ja rytmittäminen. Tutkimuskysymyksiin vastataan esittämällä kolme toimintasuositusta: *kaupunkitilan sekä sen kulttuurikäytön kehittäminen ja kulttuurisen kaupunkisuunnittelun käyttöön-otto, yhteiskehittäminen sekä resurssien monipuolistaminen.*

5.1 Päätelmät

Kulttuurin sijoittuminen tiettyyn paikkaan tai tietylle alueelle voi olla monimutkainen tapahtumien ketju, jota ei voi täysin ennakoida ja kehittämistoimenpiteet eivät ehkä vaikutakaan sisällön syntymiseen vaan siihen missä ne toteutuvat. Voidaankin ajatella, että kulttuuri toteutuu kyllä jossain, mutta on kaupungista itsestään kiinni tapahtuuko se sen alueella vai jossain toisaalla. Oulun haastatteluiden perusteella tämä voisi olla yksi syy korkeakouluista valmistuvien nuorten aikuisten muutoliikkeessä Oulusta pääkaupunkiseudulle heidän siirtyessä parempien kulttuurin kuluttamisen ja tuottamisen mahdollisuuksien perässä.

Julkinen kehittäminen ja kaupunkisuunnittelu vaikuttavat kaikkiin kulttuurin arvoketjun osiin alakulttuurista korkeakulttuuriin ja yhdistyksistä kaupungin kulttuurilaitoksiin, ja elinvoimaiset ja sosiaalisesti kestävät kaupunkikehittämisen projektit syntyvät kulttuuritoimintojen tai -toimijoiden ollessa mukana jo suunnitteluvaiheessa. Kaupunkikehittäminen jättää kuitenkin usein huomiotta omaehtoisen kulttuuritoiminnan, vaikka kulttuuritoimijoilla olisi paljon annettavaa kaupunginosien identiteetin ja paikan tunnun luomiseksi. Muun muassa kaupunkien vajaakäytöllä tai tyhjillään olevien tilojen luovempi käyttö nousi esille toistuvasti. Kulttuurin uusia kokeiluja tulisi rohkaista ja edistää, ja lippulaivaprojektien lisäksi tulisi panostaa omaehtoiseen kulttuuritoimintaan ja paikalliseen yhteisöön myös kulttuuritilojen suhteen.

Oulun kulttuuritoimijoiden haastattelut vahvistavat kaupunkitilan merkityksen kulttuuritoiminnassa, sen paikkasidonnaisuuden ja syntymisen fyysisessä kohtaamisessa. Oulussa kulttuuritilojen syntyyn ja käyttöön saamiseksi toimijat kuitenkin odottavat ja tarvitsevat kaupungin tukea ja ohjausta. Kaupunkitilaan ja sen kulttuurikäyttöön vaikuttaa hyvin olennaisesti kaupungin toimintamallit, joita olisi Oulussa syytä selventää. Kulttuuritoiminnan klusteroituminen on luontaista ja orgaanista klusteroitumista nähdään mm. Oulun tämän hetken tärkeimmän kulttuurilahankkeen, Pikisaaren luovan alueen kohdalla. Se toisi kaupunkiin kokonaan uusia kulttuuritiloja ja -toimintaa, mutta kaupungin edelleen neuvotellessa tilojen ostamisesta luovista toimijoista koostuva ryhmittymä on vuokranut yhden Pikisaaren rakennuksista ja aloittanut tilojen edelleen vuokraamisen muille luoville toimijoille. (Forsblom 2018; Oulun kaupunki 2020a; Kulttuurikiihdyttämö [Tila] 2019.) Orgaaninen klusteroituminen on siis ainakin hetkellisesti ohittanut julkisen tahon kehittämistyön. Haastatte- luissa toimijat kokivat kaupungin kuitenkin parempana vuokranantajana, jota selittää kaupungin vahvempi asema niin vuokrien määrittelyssä, vuokralaisten valinnassa kuin suojaumisessa ulkoi- silta vaikutuksilta omistajana ja kaupunkikehittäjänä. Samoja seikkoja voidaan yleistää koskemaan myös muun kaupunkitilan kulttuurikäyttöä. Julkisesti hallinnoitu alue tai kiinteistö ja sen joustava käyttö voi mahdollistaa toimijoiden luovemman toiminnan ja kaupungin tilojen kulttuurikäyttö voi avata mahdollisuuksia uudennaisille sisällöille ja paikan rakentumiselle.

Charles Landry totesi jo vuonna 2011, ettei Oulussa tasapaino kovan ja pehmeän infrastruktuurin välillä ole paras mahdollinen vaan suunnittelua painotetaan kovaan infrastruktuuriin sisällön mu- kautuessa siihen. Landryn ohjeistuksen mukaan Oulun toimintakulttuuria tulisi päivittää ymmärtä- mään pehmeän infrastruktuurin avulla rakentuva kaupunkikulttuuri. Toiminnallisten ja elämykselli- sien tilojen syntymistä olisi tuettava kaupunkitilojen suunnittelulla ja suunnitteluprosesseihin tulisi ottaa mukaan kaupunkikulttuurin sisältöjen rakentamista ymmärtäviä tahoja. (Landry 2011, 16–17.) Haastatteluiden perusteella kulttuuritoimijoita ei kuitenkaan hyödynnetä kaupunkisuunnittelussa ja kovan ja pehmeän infrastruktuurin välinen suhde ei ole tasapainossa. Kaupunkisuunnittelulla voi- daan vaikuttaa kulttuuritoimintaan laajasti kulttuurin kehämalliin sekä syvyyssuullottuvuuden alueella sen vaikuttaessa kulttuuritoimintaan ruohonjuuresta ylätasolle. Virikkeellinen kaupunkiympäristö, on se sitten koko Oulu tai sen kaupunginosa, houkuttelee luovia ihmisiä ja asukkaita kauempaakin. Kulttuuritoimijoiden asiantuntemusta ja kulttuurisuunnittelua voitaisiin hyödyntää Oulussa ja sen kaupunkisuunnittelussa. Tärkeän osan kulttuuritoimintoja uudistavaa vapaata kenttää muodostava ruohonjuuri ja alakulttuurit jäävät helposti suurempien toimijoiden jalkoihin ja kaupunkikehittämisen ulkopuolelle. Toimijat olisivat valmiita edistämään sekä kulttuurista kaupunkisuunnittelua, että inf- rastruktuurien tasapainoa ja sitä korostetaan myös Oulun kulttuuristrategiassa.

Kulttuuri-investointien ja -toimintojen kohdentamisesta tietyille alueelle on tullut arvostettu keino tukea, luoda ja ylläpitää sosiaalisesti kestävää, elinvoimaista ja kollektiivista identiteettiä, mutta fyysiseen tilaan investoiminen ei korvaa henkiseen ja sosiaaliseen sisältöön investoimista. Kulttuurivetoinen kaupunkisuunnittelu vaatii tasapainoisen sekoituksen fyysistä tilaa sekä aineetonta, kulttuurista tietoa, identiteettiä ja sosiaalisuutta käsittävää pääomaa. Kulttuuritoimijoiden tavoitteena sekä Oulun haastatteluissa, että Cuporen tutkimuksessa oli yhteisöllisyyden parantaminen ja alueiden identiteetin vahvistaminen. Myös kulttuurisuunnittelu-menetelmän on tarkoitus vastata tähän. Haastatellut kokivat myös vahvuudekseen yhteydet kaupunkilaisiin ja helpon lähestyttävyyden kaupunkilaisten näkökulmasta. Landry (2011) kannusti mm. organisaatiokulttuurin prosessimaiseen ja verkostomaiseen toimintaan, asuinalueiden, paikkojen ja tilojen suunnittelussa yhteisöllisyyteen, monikäyttöisyyteen sekä laitosten avautumista kaupunkilaisille ja kaupunginosien osallistavien kulttuurisisältöjen vahvistamista (Landry 2011, 26–27).

Kulttuuritoiminnan eri tasot turvautuvat toisiinsa ja välimaasto ja sen alustat mahdollistavat ylätasolle ruohonjuuren hyödyntämisen, mutta myös ruohonjuuren kohoamisen ylätasolle. Verkostojen ja kulttuuritoiminnan ekosysteemin merkitys on suuri, mutta niiden lisäksi tarvitaan myös resursseja ja työvoimaa. Kulttuurisen idean jatkojalostaminen kohti taloudellista ja kulttuurista arvoa tapahtuu eri toimijoiden yhteisessä arvoverkossa, tuotantoketjussa ja sosiaalisessa hyväksynnässä. Tämä vahvistui haastatteluissa vapaan kentän tavoitteena verkostoitua sekä tukea toisiaan ja kaupunkia kulttuurisessa kehityksessä. Vapaalla kentällä on myös klustereiden vaatimat yhteydet kulttuuritoimijoiden kesken sekä kaupunkilaisiin, eli kuluttajiin. Verkostoitumisen esteenä ei kuitenkaan saisi olla kilpailu samoista resursseista ja kehittämistyön jatkuvuus vaatii resursseja myös toteutukseen. Rahoituksen määrä ohjaa usein kehittämistoimintaa infrastruktuurista kulttuurisisältöjen tekemiseen pienempien kustannusten takia.

Kulttuuritoimintojen ja -toimijoiden välillä vallitsee jännite eri toimijoiden tavoitteiden ollessa osittain ristiriidassa keskenään, joskin jännite voidaan nähdä sekä positiivisena, että negatiivisena. Mikäli jännitettä ei ole, toimijoiden väliltä saattaa puuttua vuorovaikutus kokonaan, jokin toimija sanelee toiminnan täysin tai kaikki toimijat ovat samanlaisia. Mikään vaihtoehto ei ole hyvä kehittämisen kannalta. Biltonin mukaan organisaation osien ollessa liian kaukana toisiaan, se alkaa ajautua erilleen, jos taas osat ovat liian saman mielisiä dynaaminen jännite menetetään (Bilton 2007, 130). Sama voidaan soveltaa koskemaan koko kaupungin kulttuuritoimintaa ja sen ekosysteemiä.

Haastatteluissa vahvistui kuva monimuotoisesta kulttuurin vapaasta kentästä, sen toiminnasta kulttuuri-ilmiöiden lähteenä ja mikrotason toiminnan edistämisen vaikutuksesta makrotason ilmiöiden syntymiseen. Taiteellinen vapaus on tuon monimuotoisuuden ilmentymä, joka mahdollistaa uudet kulttuuri-ilmiöt ja sisällöt ja kulttuuritoimintaan vaikuttamisen tulisi olla hienovaraista ja keinojen sopivia edistämään ilmiötä vaikuttamatta siihen. Kehittäjätahon ei siis tulisikaan pyrkiä vaikuttamaan sisältöihin, ja haastatteluiden mukaan sitä ei kaupungilta odotettu, tai haluttu. Ero toimintatavoissa tuli esille myös kulttuurilaitosten päämääränä tehdä taloudellisesti kestävää toimintaa, kun vapaa kenttä toimii enemmän sisältö edellä. Vapaan kentän toiminta muotoutuu vastaamaan kulttuurikentän ja yleisön tarpeita ja pitkäjänteisen kulttuuritoiminnan seurauksena on kulttuurin itseisarvon lisäksi taloudellisesta ja välineellistä arvoa.

Toimijoiden erilaiset tavoitteet todettiin myös yhteistyön arvon luomisen yhteydessä. Kaupungille yhteistyö vapaan kentän kulttuuritoimijoiden kanssa voi tuoda hyötynä kulttuuritoimintaa itsessään ja sen lisäksi vahvistaa kaupungin imagoa kulttuurimyönteisenä ja Landry (2011, 26–27) korostaa kulttuurin vaikutusten ymmärtämistä talouden, imagon ja hyvinvoinnin näkökulmista, vaikka niiden arvon mittaaminen on todettu haastavaksi. Haastatteluissa kulttuuritoiminnan vahvistaminen ja imagovaikutus nähtiin tärkeänä kaupungin pitovoiman tai vetovoiman kannalta 18–25 -vuotiaiden keskuudessa. Austinin ja Seitanidin (2012a) integroivana arvon luomisen tasona voitaisiin nähdä Oulun kaupungin kulttuurikumppanuudet, ja integroivaan tai transformationaaliseen tasoon Oulun kulttuuritoiminnassa sopisi yhteiskehittäminen. Yhteistyön vahvistamisen kautta voitaisiin lisätä jatkuvuutta ja poistaa epävarmuutta niin toimijoilta kuin kaupungin kulttuuripalveluistakin.

Haastatteluissa esille tuli kulttuuritoimijoiden parempi hyödyntäminen strategisten tavoitteiden saavuttamisessa sekä toimijoiden ohjaaminen kohti kehitystyötä. Vapaa kenttä on valmis kehittymään ja edistämään koko kaupungin kulttuuritoimintaa jos sille viestitään mitkä ovat tavoitteet ja miten niihin päästään. Kulttuuritoimijoiden ohjaaminen tiettyyn suuntaan tietyllä aikataululla voidaan nähdä Ruokolaisen määrittäminä suuntaamisena ja rytmittämisenä ja Oulun kulttuuristrategia pyrkii selkeyttämään tavoitteita ja toimimaan lähtökohtana keskustelulle, mutta myös tuomaan painoarvoa koko kulttuuritoiminnalle strategialinjausten ollessa kaupunginvaltuuston hyväksymiä.

Yhteiskehittämisellä ja resursseilla luodaan uutta kulttuuripääomaa kaupunkiin. Yhteiskehittämisessä voidaan nähdä tarvetta sekä relationaalisen, että rakenteellisen kulttuuripääoman juurruttamiselle, kun pyritään muuttamaan asenteita sekä toimintatapoja poikkisektoraalisessa yhteistyössä

sekä luomaan tapoja tukea ja lisätä luovaa toimintaa, sen kuluttamista ja sen taloudellista vahvistumista. Kohteena vaikuttamiselle on kulttuurikenttä, muut kaupungin toimialat sekä päätöksentekijät. Kulttuurin kehittäminen on keskittynyt Oulussa yleisiin kulttuuripalveluihin ja yhteiskehittäminen onkin luonnollinen osa vastuuta pyrittäessä kulttuurin kaikki kaupungin toimialat läpäisevään kehittämiseen.

Poikkisektoraalisen yhteistyön haasteena on etteivät eri tahojen asiantuntijat niin kaupunkiorganisaation sisällä kuin kaupunkiorganisaation ja kulttuurin vapaan kentän välilläkään välttämättä ymmärrä toistensa toimintaperiaatteita ja -tapoja. Haastatteluissa tämä ilmeni mm. toiminnan ymmärtämisen ja arvostuksen puutteena. Haasteena on myös eri tahojen keskittyminen vallankäyttöön ja edunvalvontaan ongelman ratkaisemisen sijaan. Ratkaisuna voisi olla kehittämisen tavoitteet ja eri toimijat tuntevaa välittäjä, joka yhdistäisi osapuolia ja ohjaisi työtä kohti kaikkia koskettavaa prosessia. Välittäjän rooli kaupunkiorganisaation ja kulttuurin vapaan kentän välillä sopii kulttuuripalveluille, joka selkeyttäisi kulttuuritoimijoiden toimintaperiaatteita ja tarpeita organisaatiossa ymmärrettävään muotoon. Kulttuuripalvelut voisi myös pyrkiä estämään yhteiskehittämisen joutumisen institutionaaliseen tyhjiöön laajentamalla yhteistyötä tarvittaessa niille sektoreille, joiden toimivaltuudet mahdollistavat haasteiden tai ongelmien ratkaisun. Kulttuuripalvelut toisi myös kulttuuritoimijoiden toivoman voimakkaan kumppanin neuvotteluihin. Välittäjän roolille olennaista on kuitenkin hyväksyntä kulttuuritoimijoiden lisäksi ennen kaikkea kaupunkiorganisaation eri tahoilta. Tähän auttaisi kulttuuristrategian jalkauttaminen käytäntöön.

Välittäjän, välimaaston ja kulttuurin horisontaalisten ja vertikaalisten verkostojen kehittäminen ei saisi muodostua vain erilaisten projektien kautta, jossa välittäjätoiminta katoaa ohjelman päätyttyä. Toiminnan tulisi olla pitkäjänteistä ja sitä olisi kyettävä tukemaan. Oulussa tällaisena alustana voidaan nähdä esimerkiksi kulttuuripalvelut ja kulttuuritalo Valve, jossa toimii kulttuuripalveluiden lisäksi hyvin monimuotoinen joukko vapaan kentän kulttuuritoimijoita säännöllisesti. Tällaisina alustoina voitaisiin hyödyntää enemmän myös Hiukkavaaran kulttuurikasarmia, Pikisaaren kulttuuriyhteisöä ja Oulun juhlatiikkoja koordinoivan Oulun Kulttuuritapahtumayhdistyksen kaltaisia toimijaverkostoja sekä juhlatiikkojen perustamaa Luovat vohvelit Facebook-ryhmää ja sen järjestämiä verkostoitumis-aamukahveja (<https://www.facebook.com/groups/161107631198592/>).

Milanon Bicoccan ja Lontoon Hoxtonin esimerkit osoittavat, että julkisen tahon kehittämistoimet ovat tarpeen kulttuurin saralla, mutta toimet voivat olla hyvin erilaisia. Kulttuuritoimintojen kehittämisen on oltava hienovaraista, vuorovaikutus toimijoiden välillä on tärkeää ja kehittämisen tulisi pyrkiä koko kulttuurikentän toiminnan edistämiseen yksittäisen toimijan sijaan. Kulttuurikenttään vaikuttaminen on monimutkaista ja kulttuuripääomat ruokkivat toisiaan, kun myönteinen ilmapiiri mahdollistaa toimintoja, osaamista ja infrastruktuurin kehittämistä. Toiminnot ja infrastruktuuri mahdollistavat taas myönteisen ilmapiirin kehittymisen. Kulttuuritoiminnan kehitys voi perustua sattumaan ja olla koordinoimatonta, mutta sellaistakin kehitystä voidaan suunnata ja vahvistaa.

Kulttuuritoiminnan kehittäjän tulisi tarkkailla ja ymmärtää kulttuurikenttää, osallistua siihen ja muokata oma toimintansa siihen sopivaksi. Haastatteluiden perusteella verkostoitumista tapahtuukin, mutta se ei ole järjestäytynyttä ja on osittain yksittäisten henkilöiden vapaa-aikana toteuttamaa. Henkilösuhteiden tärkeys tuli esille yhteistyösuhteiden ylläpitämisessä ja niillä on sitä kautta vaikutusta todennäköisesti myös orgaanisesti muodostuneissa klustereissa.

Haastatteluissa esille tulleiden resurssien, viestintäyhteistyön, vuosikellojen ja kalentereiden vastauksena voisi olla kulttuuritoimijoiden toivomat vuoropuhelu ja verkostoituminen niin kunnan edustajien kanssa kuin keskenäänkin. Sitä kautta tieto suunnitelluista tuotannoista kulkisi myös verkostoissa. Jonkinlaisia laitelainaamoja ja -pankkeja on Oulussa kokeiltu, mutta huolena vaikuttaa olevan laitteiden huolto ja ylläpito eli miten valvotaan tehokkaasti pienillä resursseilla, että laitteet palautuvat ehjinä seuraavaa käyttäjää varten.

Tärkein tutkimuksessa esille tullut resurssi on raha. Oulun kaupungin harkinnanvaraiset taide- ja kulttuuriavustukset nousivat 187 020 eurosta 387 020 euroon vuodelle 2020 (Oulun kaupunki 2020a). Tärkeä elementti resurssien tarjoamiselle ja rahoitukselle on nopeus ja notkeus. Yleensä tarve avulle tulee pikaisella aikataululla, eikä pitkään päätösprosessiin olisi aikaa, kun erilaisten kulttuuriavustusten hakuaika ja hakemusten käsittelyprosessi voi viedä kuukausia. Oulussa tähän ongelmaan on pyritty vastaamaan uudella kulttuuritapahtumien järjestäjien pienavustuksella, joka mahdollistaa pienet enintään 500 euron avustukset jatkuvalla hakuajalla (Oulun kaupunki 2020a).

5.2 Toimintasuositukset

Kaupunkitilan kehittämisen kahtena askeleena tässä tutkimuksessa suositellaan *kaupunkitilan sekä sen kulttuurikäytön kehittämistä sekä kulttuurisen kaupunkisuunnittelun käyttöönottoa*. Tutkimuksessa julkisen tilan käytön monipuolistaminen ja kulttuurikäyttö tuli esille toistuvasti. Kaupunkitilalla on suuri merkitys niin verkostoitumiseen, yhteistyöhön, luovien ihmisten alueelle sijoittumiseen kuin itse taiteellisen työhön, sen inspiroimiseen ja kulttuurisen tuotteen sosiaaliseen hyväksymiseen. Kulttuuritoiminta liittyy aina johonkin paikkaan, eli fyysiseen tilaan, ja kaupunkitilalla on vaikutus kaikkiin kulttuurin tasoihin, niin ruohonjuureen, välimaastoon kuin ylätasoonkin. Oulun kaupungin kiinteistöjen ja alueiden kulttuurikäyttöä tulisi edistää. Tilojen ja alueiden lupakäytäntöä tulisi kehittää ja tiloihin tulisi saada toimiva varausjärjestelmä, jonka kautta alueita voidaan varata omaehtoiseen kulttuuritoimintaan. Kaupunkitilaa avaamalla voitaisiin panostaa Grodachin ja Loukaitou-Siderisin (2007) kehittämisen progressiiviseen näkökulmaan ja Anttiroikon (2014) sosiaalisesti orientoituneeseen ja yhteisö-painotteiseen lähestymiseen. Kaupunkisuunnittelu ja yhteiskehittäminen kulkevatkin rinnakkain. Tilojen suunnittelussa työryhmän avoimella ja toisiaan kuuntelevalla työskentelyllä päästäisiin hyviin tuloksiin. Kulttuuripalvelut voisi toimia välittäjänä tilojen tai alueiden suunnittelijoiden ja kulttuuritoimijoiden välillä kartoittaen kulttuuritoimijoiden tarpeita ja vieden ne suunnittelukokouksiin ja -työryhmiin. Tällöin myös tulevia kulttuurisisältöjä voitaisiin suunnitella valmistuvaa infrastruktuuria silmällä pitäen kulttuuritoimijoiden ja asukkaiden toiveiden mukaan ja heidän tarpeet huomioon ottaen.

Kulttuuritoiminta ja -toimijat tulisi ottaa mukaan kaupunkisuunnitteluun. Kaupunginosien kulttuuritoimintojen edistäminen vahvistaa yhteisöllisyyttä ja identiteettiä ja kulttuurikäytön mahdollistaminen olisi askel kohti kulttuurisuunnittelua. Kaupunginosien kehittymiseen voidaan vaikuttaa huomioiden tilojen käyttö ja kulttuurisisällöt jo suunnitteluvaiheessa. Yhteistyön ja verkostoitumisen kautta voitaisiin luoda valmiit yhteydet kulttuurikartoittamisen ja kulttuurisuunnittelun helpottamiseksi, mikäli sellaista ryhdyttäisiin tulevaisuudessa tekemään. Kulttuurisuunnittelun näkökulmasta Oulussa voisi olla hyödynnettävissä taide-, taiteilija- ja kulttuuriyhteisöt sekä erilaiset kaupunginosatapahtumia ja kaupunkikulttuuria tuottavat ryhmät. Niiden kautta saadaan jo vahvaa tietoa alueiden identiteetistä ja kulttuurista, ja ne ovat kanava verkostoitumisen laajentumiseen. Tätä varten kulttuuripalveluiden tulisi olla mukana kaupungin horisontaalisissa ja vertikaalisissa verkostoissa. Tästä päästään laajempaan yhteiskehittämiseen.

Kulttuuripalveluiden ja vapaan kentän välisellä *yhteiskehittämisellä* voidaan monipuolistaa kulttuuritarjontaa ja -tuotantoja sekä edistää verkostomaisen ekosysteemin toimintaa. Monimuotoisen kulttuurikentän toiminnan edistämiseksi myös yhteiskehittämisen muodot tulisi olla monipuolisia aina kaupunkisuunnittelusta hanketoimintaan ja kulttuurituotannosta tapahtumainfrastruktuurin osiin. Kulttuuritoimijoiden kehitystä ja toimintojen sisältöä ei ole syytä pyrkiä ohjailemaan liikaa. Sen sijaan on tärkeää tunnistaa kehityskelpoiset toimijat sekä suunnata ja edistää heidän toimintaa haluttuun suuntaan. Kehittämisessä hyödynnettäviä menetelmiä ovat Ruokolaisen mainitsema suuntaaminen, rytmittäminen ja etenkin välittäminen. Rytmittämisenä voitaisiin nähdä orgaanisesti alkaneen klusteroitumisen tukeminen, suuntaamisena jonkin tietyn kulttuurihankkeen aloittaminen ja välittämisenä kulttuuritoiminnan edistäminen osana kaupunkisuunnittelua. Yhteiskehittämisessä voidaan toteuttaa kaikkia tai osaa kolmesta menetelmästä.

Kulttuuripalvelut voisi toimia välittäjänä eri sektoreiden välillä niin kaupungin eri hallinnonalojen, kuin kulttuurin vapaan kentän ja kaupunkiorganisaation välilläkin. Välittäjänä toimiminen voi tapahtua kaupunkitilan suunnittelun ja käytön yhteydessä, kaupunkitapahtumien suunnittelussa, julkisen taiteen ja taiteen prosenttiperiaatteen toteutumisessa sekä kaupungin resurssien hyödyntämisessä kulttuurituotannoissa ja yhteistyössä eri sektoreiden välillä. Julkisen hallinnon ja kulttuuritoimijoiden välillä kommunikoiva ja toimintatapoja pehmentävä taho on tarpeen myös Oulussa. Merkinä tästä tarpeesta voidaan pitää myös toimijoiden kokemaa ymmärryksen ja arvostuksen puutetta. Välittäjätahon avulla osallisuutta voitaisiin luoda uusien ideoiden tavoin alhaalta ylös, mikrotasolta makrotasolle.

Yhteiskehittämisen kautta voidaan luoda ja vahvistaa alustoja ja verkostoja, joilla kulttuurin eri tasot, ylätaso, välimaasto ja ruohonjuuri voivat kohdata, luoda yhteistyötä ja ruohonjuuren toimijat voivat kohota kohti ylätasoa. Ideoiden ja tiedon pääoma ovat olennaisia myös kulttuurin vapaan kentän toiminnassa ja kaupungin toiminnassa vapaan kentän työn edistäjänä. Kaupungin henkilökunnan tulisi olla osa kulttuurin klustereita ja verkostoja ymmärtääkseen kentän tarpeet ja toiveet ja jakaakseen tietoa kaupungin kulttuuritoiminnan nykyhetkestä. Oulun kulttuuripalveluiden aluekulttuurin tiimin toiminta voisi olla vapaamuotoista, jäsenistö vaihtuvaa ja tiimiä voitaisiin täydentää vapaan kentän toimijoilla pysyvästi tai projektiluontoisesti. Aluekulttuurin tiimi voisikin toimia eräänlaisena kaupunginosakulttuurin verkostona, jolloin tiimiin saataisiin uusia näkökulmia ja vaihtelevaa asiantuntemusta. Tiimi voisi myös toimia välittäjänä ja eri toimijoiden yhteen tuojana.

Resurssien monipuolistamisella kyetään välittämään, suuntaamaan ja rytmittämään vapaan kentän toimintaa hienovaraisesti itse ydintoimintaan puuttumatta. Pienet yksinkertaiset resurssit, tapahtumatekniikka ja -infrastruktuuri ja viestintäyhteistyö edistävät toimintaa puuttumatta siihen liikaa. Kaupungin resurssien tarjoaminen etenkin neljännen sektorin toimijoille vastaavat rahallisen avustuksen maksamisen haasteisiin. Tärkeimpänä resurssina voidaan kuitenkin nähdä kulttuuritoiminnan mahdollistavat tilat sekä yhteistyö yhteiskehittämisen muodossa. Jo nyt kulttuuripalvelut toteuttaa yhteistuotantoja kulttuuritoimijoiden kanssa. Yhteiskehittämisen tuloksena syntyy päätös, mikä resurssi kulttuuritoimijalle annetaan ja millä tavoin. Hyvät kokemukset ja toiminnan vakiintuminen säännöllistävät yhteistuotantojen myötä tapahtuvaa resurssien hyödyntämistä ja yhteistyön tulosten ja kokemusten perusteella päätetään yhteistyön jatkosta ja sitä tarvittaessa muokataan. Toiminta kehittyy yhteistyössä mikrotasolta kohti makrotasoa. Yhteiskehittämisessä viestintäyhteistyö määriteltäisiin sisällön eikä pääsymaksun mukaan. Uusista hanketoimijoista hyötyisi myös kaupunki kulttuuritoiminnan kehittyessä ja hankkeiden tuodessa ulkopuolista rahoitusta paikkakunnalle. Kulttuuripääomat ruokkivat toisiaan myönteisen ilmapiirin mahdollistaessa toimintoja ja infrastruktuurin kehittämistä, jotka taas mahdollistavat myönteisen ilmapiirin kehittymisen. Samoin kaupunkitilan kulttuurikäyttö, yhteiskehittäminen ja resurssit ruokkivat toisiaan. Tärkein yksittäinen resurssi on kuitenkin edelleen rahallinen tuki, jonka avulla toimijat voivat järjestää ja kehittää toimintaa haluamallaan tavalla.

5.3 Loppuyhteenveto

Oulun kaupungin kulttuurijohtaja kertoi haastattelussa loppuvuodesta 2018 Oulun kaupungin organisaatiomuutoksen yleisiin kulttuuripalveluihin olevan tarpeellinen muutos kohti koko kaupungin kattavaa kaupunkikehitystä. Kaupunginosakulttuurin kehitys onkin painottumassa kohti yhteisöllistä, paikallista, koko kaupunkia kehittävää toimintaa. Kulttuuripalveluissa ja Oulun kulttuuristrategiassa kulttuurin vapaa kenttä nähdään tasa-arvoisena kumppanina ja kulttuuritoiminta yhtenä ekosysteeminä, jonka kehittäminen tulisi olla tavoitteena koko kaupunkiorganisaatiolla. Opinnäytetyön tulosten perusteella juuri kulttuurikentän ulkopuolella tapahtuvaa kehittämistä olisikin syytä edistää ja kulttuuritoiminnan merkitystä tulisi selkeyttää.

Yhtenä opinnäytteen tavoitteena oli kehittää Oulun kaupungin kaupunginosakulttuurin palveluiden ja aluekulttuurin asiantuntijatiimin toimintaa. Oulun kaupunginosakulttuurin palveluiden ja sitä edeltäneen Valveen alueellisten kulttuuripalveluiden toimintaa ja yhteistyötä kulttuuritoimijoiden kanssa on kehitetty vastaamaan kehittyvän kaupunginosakulttuurin tarpeita. Vuoden 2019 alussa yleisten

kulttuuripalveluiden toimintamalliin siirryttäessä muodostettiin yleisten kulttuuripalveluiden edustajan koordinoima aluekulttuurin tiimi, johon asetettiin kaupungin henkilökunnan edustajat kulttuurlaitoksista eli Museo- ja tiedekeskus Luupista, kaupunginkirjastosta ja Oulu Sinfoniasta sekä Business Oulun tapahtuma- ja markkinointiyksiköstä, nuorisopalveluista ja yhteisötoiminnasta. Syksyllä 2019 tiimin lisättiin myös Oulun Teatterin edustaja. Aluekulttuurin tiimiä on mahdollista laajentaa vapaan kentän toimijoihin tarpeen mukaan.

Kulttuurin vapaa kenttä on monitulkintainen käsite ja on tulkintakysymys mikä lasketaan kaupalliseksi ja mikä voittoa tavoittelemattomaksi yhdistyskentän toiminnaksi kaiken nivoutuessa toisiinsa. Tässä opinnäytteessä kulttuuritoiminnan kehittämiseen katsottiin pääasiassa alakulttuurin ja ruohonjuuren näkökulmasta. Sen tarkoituksena ei ollut niinkään rajata tutkimusta pois ammattimaisesta tai kulttuurin ylätasen toiminnasta, vaan tutkia kehittämistoimia näkökulmasta, jossa resurssit ovat pienet. Tutkimuksessa löydetty keinot voivat vaikuttaa koko kulttuurikenttään. Koko kaupungin kulttuuritoiminnan määrää lisäämällä luodaan työllistymis- ja toimeentulomahdollisuuksia eri lähteistä, koska kulttuuritoimijat työskentelevät useilla kulttuurin kehämällä ja syvyyksilottuvuuden tasoilla ja monilla kulttuuritoiminnan sektoreilla. Tämä vaikuttaa myös kulttuurin kulutukseen kulttuuritoimijoiden ollessa kulttuurin aktiivisia kuluttajia.

Oulussa kulttuurin kaupunginosatoiminta pohjaa vapaaehtoiseen yhteistyöhön vapaan kentän ja kulttuuripalveluiden kesken. Yhteistyön ja -tuotantojen lähtökohta ei ole rahoituksen turvaaminen vaan vilpitön kiinnostus tuottaa sisältöä myös kaupunginosaan. Tuotantojen sisältö lähtee vapaan kentän toimijoista jolloin saadaan hyödynnettyä heidän ajantasaista kulttuurintuntemusta ja tuotettua uutta ja mielenkiintoista kulttuuritarjontaa. Kokemusten perusteella ammattimaiset kulttuuritoimijat ovat usein kiinnostuneita toteuttamaan tuotantoja myös Oulun keskusta-alueen ulkopuolella, mutta aluetuotannoissa kustannukset kasvavat ja alueellisen viestinnän kanssa ilmenee haasteita etenkin uusien ja ennalta tuntemattomien tapahtumapaikkojen markkinoinnissa. Myös suurempi yleisöpohja suuntaa usein tuotannot keskusta-alueella. Yhdeksi tärkeäksi osaksi kaupungin osakulttuurin tuottajan työtä onkin muodostunut yhteistuotannot kulttuuritoimijoiden kanssa ja toimiminen mahdollistajana tuotannoissa. Yhteistuotannoissa taloudellista riskiä jaetaan kulttuuritoimijan ja kulttuuripalveluiden kesken. Koko tuotannon tulot ja menot saatetaan jakaa kumppaneiden kesken tai kulttuuripalvelut osallistuu johonkin tuotannon kustannusalueeseen esimerkiksi tapahtumatilan tarjoajana tai logistiikan ja tapahtumatekniikan järjestäjänä. Vapaan kentän kulttuuritoimijat maksavat usein tuotannoissa huomattavia kustannuksia tilavuokrasta, tiedotuksesta ynnä

muista pakollisista resursseista. Kulttuuripalveluiden ollessa tuotantokumppanina pystytään hyödyntämään kaupungin resursseja, kuten vuokraaman tiloja edullisemmin kaupungin sisäiseen käyttöön, hyödyntämään kaupungin resursseja viestinnässä, käyttämään kaupungin tapahtumatekniikkaa ja siten ohjaamaan kulttuuritoimijan oma rahoitus varsinaiseen kulttuurisisältöön.

Jo olemassa olevaa kulttuuritoimintaa voidaan pitää kaupungin kulttuuripääomana, jota voidaan vahvistaa ja kasvattaa, juurruttaa sekä sen pohjalta voidaan luoda uutta pääomaa luomalla infrastruktuuria, verkostoja ja osaamista. Tarpeena kulttuuripääoman kasvattamiseen tässä opinnäytteessä tuli esille ennen kaikkea kulttuurikäytössä olevat tilat, alueet ja kiinteistöt sekä niiden puute. Kaupunki- ja kulttuuritila on rakenteellista kulttuuripääomaa konkreettisten fyysisten tilojen muodossa. Se voidaan kuitenkin käsittää myös relationaalisena kulttuuripääomana, jonka juurruttamiseksi tulisi muuttaa asenteita julkisen kaupunkitilan suunnittelussa, hallinnassa ja käytössä. Kaupunkitilan ja sen vapaamman käytön merkitys on suuri myös sosiaalisen pääoman ylläpitämisen ja kasvattamisen kannalta. Haastatteluissa kulttuuripääoman juurruttamisen tarvetta nähtiin myös asenteissa ja ymmärryksessä kulttuuritoimintaa kohtaan. Tähän kulttuuristrategiaprosessi pyrkii vastaamaan strategialinjausten päätöksenteon tapahtuessa kaupunginvaltuustossa asti.

Omaehtoisen kulttuuritoiminnan edistäminen voidaan nähdä osana kulttuuridemokratiaa ja kulttuurin kuluttamisen sijaan tulisikin keskittyä kulttuurin tuottamiseen ja kuluttamiseen kokonaisuutena. Samoin kulttuurisessa kaupunkisuunnittelussa ja yhteiskehittämisessä on kyse kulttuuridemokratian alhaalta-ylöspäin kumpuaviin kansalaisten tarpeisiin vastaamisesta ja kulttuurin demokratisoinnin saavutettavuudesta. Yhteiskehittämistä on Oulussa hyödynnetty jo kulttuuritoimijoiden osallistamisessa kaupungin kulttuuristrategiaprosessiin sekä Kuntalaislähtöinen kaupunkikehittäminen -hankkeessa ja sen KAAOS-toiminnassa. Oulun kaupungissa on kokeiltu myös osallistuvaa budjetointia.

Vuoden 2020 alussa kulttuuripalvelut on aloittanut Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Oulun kaupungin rahoituksella toteutettavan Kaupunginosataiteilija-kokeiluhankkeen, jonka projektihauun toivotaan kiihdyttävän ideoiden muodostumista ja luovan yhteistyötä kaupunkiorganisaation eri tahojen, taiteilijoiden ja kaupunginosatoimijoiden välille. Kaupunginosataiteilijoiksi haetaan paikallisia kulttuurin tekijöitä, joilla on jo valmiit verkostot alueella ja tuntemus alueesta. Kaupungin tuella he kehittävät valitsemansa kaupunginosan kulttuuritarjontaa erilaisilla yhteisöllisillä projekteilla ja toimivat välittäjänä kaupunkiorganisaation ja kaupunginosan asukkaiden välillä. Kaupunginosataiteilija-

toimintamalli vahvistaa taidetta ja kulttuuria kollektiivisena kokemuksena yleisön päästessä mukaan kulttuurin tuottamisen prosessiin. Kaupunginosataiteilija-toimintamalli voisi toimia eräänlaisena pilottina haastatteluissa esille tulleelle ehdotukselle kevytkumppanuudesta kulttuuri toimijoiden ja kaupungin välillä.

Tätä opinnäytetyötä viimeistellessä koronaviruspandemia on sulkenut julkiset kulttuuritilat, peruuttanut valtaosan kevään ja kesän kulttuuritapahtumista ja jättänyt suuren osan vapaan kentän kulttuuri toimijoista ilman toimeentuloa. Vastatakseen kulttuuri toiminnan muutokseen Oulun kulttuuripalvelut käynnisti oululaista kulttuuritarjontaa kokoavan ValveLive-verkkosivun. Sivuilla on kulttuuripalveluiden ja kulttuuri toimijoiden itsenäisesti tuottamaa tarjontaa, mutta myös yhteistyönä toteutettua sisältöä. Yhteistyön kautta kulttuuri toimijat ovat saaneet korvauksia esityksistä, mutta toiminta on myös synnyttänyt uusia kumppanuuksia ja kokeiluja. Kulttuuri toiminnan kehittäjän tulisi kohdentaa tukea horisontaalisiin ja vertikaalisiin verkostoihin, jotka mahdollistavat kulttuurituotannon ja niiden tuotantoketjut ja jakelukanavat. Näihin voisi lukeutua esimerkiksi virtuaalinen kaupunkitila, kulttuurin verkkoalustat ja kokoavat sivustot, kuten ValveLive.

Yhteistyö ja julkinen kulttuuritila tulevat olemaan entistä tärkeämpiä poikkeustilan ja kokoontumisrajoitusten hälvetessä. Opinnäytteen kolme toimintasuositusta, *kaupunkitilan sekä sen kulttuurikäytön kehittäminen ja kulttuurisen kaupunkisuunnittelun käyttöönotto, yhteiskehittäminen sekä resurssien monipuolistaminen* sopisivat aluekulttuurin tiimin ja yleisten kulttuuripalveluiden toimintaan ja ovat olennainen osa yllämainittuja toimintamalleja. Toimintamallit tarjoavat myös mahdollisuuksia jatkotutkimukselle.

6 LÄHTEET

Anttiroiko, A-V. 2014. Creative city policy in the urban asymmetry. *Local economy* 2014, vol. 29 (8), 854-867.

Austin, J. 2011. From Organization to Organization: On Creating Value. *Journal of Business Ethics* 94. Viitattu 19.5.2019 https://www.researchgate.net/publication/227451495_From_Organization_to_Organization_On_Creating_Value

Austin, J. E. & Seitanidi, M. M. 2012a. Collaborative Value Creation: A Review of Partnering Between Nonprofits and Businesses: Part I. Value Creation Spectrum and Collaboration Stages. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 41(5) 726–758.

Austin, J. E. & Seitanidi, M. M. 2012b. Collaborative Value Creation: A Review of Partnering Between Nonprofits and Businesses. Part 2: Partnership Processes and Outcomes. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 41(6) 929–968.

Bailey, C., Miles, S. and Stark, P. 2004. Culture-led Urban Regeneration and the Revitalisation of Identities in Newcastle, Gateshead and the North East of England. *International Journal of Cultural Policy*, 10(1), 47–66.

Baumol, W.J. 2011. *Application of Welfare Economics*. Teoksessa Towse, R. (toim.) 2011. *A Handbook of Cultural Economics*. Second edition. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 9-12.

Bilton, C. & Leary, R. 2002. What Can Managers Do For Creativity? Brokering Creativity in the Creative Industries. *International Journal of Cultural Policy*, 8:1, 49-64.

Bilton, C. 2007. *Management and creativity. From creative industries to creative management*. Blackwell Publishing, Oxford.

Cohendet, P., Grandadam, D. & Simon, L. 2011. Rethinking urban creativity. Lessons from Barcelona and Montreal. *City, Culture and Society* 2, 151–158.

Comunian, R. 2011. Rethinking the Creative City. The Role of Complexity, Networks and Interactions in the Urban Creative Economy. *Urban Studies* 48:6, 1157–1179. Viitattu 28.9.2019 https://www.researchgate.net/publication/227575684_Rethinking_the_Creative_City_The_Role_of_Complexity_Networks_and_Interactions_in_the_Urban_Creative_Economy

Demos Helsinki. 2013. Peloton – yhteiskehittämisen työkirja. Viitattu 18.5.2019 <https://www.demoshelsinki.fi/julkaisut/peloton-yhteiskehittamisen-tyokirja/>

Duelund, P. 2008. Nordic Cultural Policies. A Critical View. *International Journal of Cultural Policy* 14:1, 7–24.

Evans, G. 2009. Creative Cities, Creative Spaces and Urban Policy. *Urban Studies*, 46 (5/6). 1003–1040. Viitattu 29.9.2019 https://www.researchgate.net/publication/228370244_Creative_Cities_Creative_Spaces_and_Urban_Policy

Forsblom, S. 2018. Kulttuurijohtaja, Oulun kaupunki, sivistys- ja kulttuuripalvelut. Haastattelu 6.11.2018. Tekijän hallussa.

Gornostaeva, G. 2009. The Wolves and Lambs of the Creative City. The Sustainability of Film and Television Producers in London. *The Geographical Review* 99:1, 37–60.

Grodach, K. & Loukaitou-Sideris, A. 2007. Cultural Development Strategies and Urban Revitalization. A survey of U.S. cities. *International Journal of Cultural Policy* 13:4, 349–370.

Hajer, M. 2003. Policy without polity? Critical analysis and the institutional void. *Policy Sciences* 36: 175–195. Viitattu 6.10.2019 https://www.researchgate.net/publication/226690034_Policy_Without_Polity_Policy_Analysis_and_the_Institutional_Void

Heiskanen I., Ahonen P. & Oulasvirta L. 2005. Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot, Cuporen julkaisuja 6, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, Helsinki.

Hesmondhalgh, D. 1999. Indie. The Institutional Politics and Aesthetics of a Popular Music Genre. *Cultural studies* 13:1, 34–61. Viitattu 31.3.2019 https://www.academia.edu/1092240/Indie_The_institutional_politics_and_aesthetics_of_a_popular_music_genre

Hitters, E. & Richards, G. 2002. The Creation and Management of Cultural Clusters. *Creativity and Innovation Management* 11:4, 234-247.

Häyrynen, S. 2006. Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka. SoPhi 99. Minerva Kustannus, Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43161/952-5591-35-2.pdf>

Häyrynen, S. 2017. Kulttuurisuunnittelu paikallisen muutoksen hallinnassa – kaivos kulttuurin säätelijänä. Teoksessa Häyrynen, M. & Wallin, A. toim. Suomen kirjallisuuden seura, Helsinki. 65-66.

Jyväskylän yliopisto. 2015. Tutkimusstrategiat. Verkkosivu. Viitattu 30.12.2019 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat>

Kalliomäki, H & Vahlo, J. 2017. Kulttuurisuunnittelu lähestymistapana kaupunkien yhteiskehittämiseen. Teoksessa Häyrynen, M. & Wallin, A. toim. Suomen kirjallisuuden seura, Helsinki. 108.

Kalliomäki, H., Ahokas, I. & Vahlo, J. 2017. Kansainvälisiä ja kotimaisia kokemuksia cultural planning -menetelmästä: kulttuurilähtöisen kaupunkikehittämisen mahdollisuudet suomalaisilla kaupunkiseuduilla. Viitattu 6.10.2019 https://research.utu.fi/converis/portal/Publication/26714863?lang=fi_FI

Kangas, A. & Kivistö, K. 2011. Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämispolitiikka. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 12/2011. Viitattu 25.8.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75479>

Kangas, A. & Pirnes, E. 2015. Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus. Teoksessa Heiskanen, I. Kangas, A. & Mitchell, R. (toim.). 2015. Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinto ja lainsäädäntö. Tietosanoma, Helsinki/Tallinna.

Kangas, A & Ruokolainen, V. 2012. Toimintamalli muutoksessa, tutkimus kuntien kulttuuripalveluista. Cuporen verkkojulkaisu 16. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. Helsinki. Viitattu 14.11. 2018. <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/2012/kuntienkulttuuripalvelut.pdf>

Klamer, A. 1996. The Value of Culture. Teoksessa Klamer, A. (toim.) The Value of Culture. On Relationships Between Economics and arts. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Kulttuurikiihdyttämö [Tila]. 2019. Verkkosivu. Viitattu 29.12.2019 <https://www.tilaprojekti.fi/>

Lakin kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019. 8.2.2019. Finlex. Viitattu 11.5.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190166>

Landry, C. 2011. Oulu sykkimään. Oulu. Viitattu 5.5. 2019. <https://www.ouka.fi/oulu/tapahtumat/julkaisuja>

Leslie, D. & Brail, S. 2011. The productive role of 'quality of place'. A case study of fashion designers in Toronto. Environment and Planning A 43, 2900–2917.

Lilius, J. & Norvasuo, M. 2017. Kulttuuria yhdyskuntarakenteessa? Urbanin yhteisöllisyyden muuttuvat tulkinnat. Teoksessa Häyrynen, M. & Wallin, A. toim. Suomen kirjallisuuden seura, Helsinki. 230-247.

Markusen, A. 2010. Organizational Complexity in the Regional Cultural Economy. Regional Studies 44:7, 813–828.

Martin, R. & Sunley, P. 2007. Complexity Thinking and Evolutionary Economic Geography. No 703, Papers in Evolutionary Economic Geography (PEEG). Utrecht University.

O'Connor, J. 2009. Creative industries: a new direction? International Journal of Cultural Policy 15:4, 387–402.

Oulun kaupunki. 2018. Yleiset kulttuuripalvelut Oulussa -esittelymateriaali. Tekijän hallussa.

Oulun kaupunki. 2019. Oulun kaupungin talousarvio 2020 ja –suunnitelma 2021-2022. Kaupunginjohtajan esitys 8.10.2019. Viitattu 25.12.2019 <https://www.ouka.fi/oulu/paatoksenteko-ja-hallinto/talous>

Oulun kaupunki. 2020a. Kulttuuri ja kirjastot. Verkkosivu. Viitattu 16.2.2020 <https://www.ouka.fi/oulu/kulttuuri-ja-kirjastot/kulttuuri>

Oulun kaupunki. 2020b. Oulussa tapahtuu. Viitattu 5.4.2020 <https://www.ouka.fi/oulu/tapahtumat/yhteystiedot>

Pines, E. 2008. Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka: laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 19.9.2019 <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/18544>

Pratt, A. C. 2005. Cultural Industries and Public Policy. An Oxymoron? International Journal of Cultural Policy 11:1, 31–44.

Pratt, A. C. 2008. Creative cities: the cultural industries and the creative class. Geografiska Annaler: series B - Human Geography 90:2, 107–117.

Pratt, A.C. 2009. Urban regeneration. From the arts ‘feel good’ factor to the cultural economy. A case study of Hoxton, London. Urban Studies 46:5–6, 1041–1061.

Pyykkönen, M. Simanainen, N. & Sokka, S. 2009. Introduction. O culture, where art thou? Teoksessa Pyykkönen, M. Simanainen, N. & Sokka, S. (toim.) 2009. What about cultural policy? Interdisciplinary perspectives on culture and politics. SoPhi 114. Minerva Kustannus Oy, Jyväskylä, 11–30. Viitattu 27.12.2019 <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/41953>

Renko, V. Ruusuvirta, M. Forsell, S. & Häyrynen, M. 2018. Kulttuurialan kolmannen ja neljännen sektorin rooli; Katsaus kulttuurialan kolmanteen ja neljäänteen sektoriin kuntien kulttuuritoiminnassa sekä paikallisessa ja alueellisessa kehittämisessä. Cuporen työpapereita 8. Helsinki. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. Viitattu 20.12.2018 <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/tyopapereit/kulttuurialan-kolmannen-ja-neljaennen-sektorin-rooli-130137-30112018>

Renko, V. & Ruusuvirta, M. 2018. Kuntien kulttuuritoiminta lukujen valossa IV: Kulttuuritoiminnan kustannukset 24 kaupungissa vuonna 2016. Suomen Kuntaliitto. Helsinki. Viitattu 14.1.2019 http://shop.kuntaliitto.fi/product_details.php?p=3443

Ruokolainen, O. 2017. Suunniteltu luovuus - kulttuuritoiminnot ja strateginen aluekehittäminen. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 16.9.2018, <http://tampub.uta.fi/handle/10024/100446>

Ruusuvirta, M. & Saukkonen, P. 2015. Taiteen ja kulttuurin kolmas sektori. Teoksessa Heiskanen, I. Kangas, A. & Mitchell, R. (toim.) Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö. Tietosanoma, Helsinki/Tallinna. 354-374

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 30.4.2020 https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Sacco, P. & Blessi, G. T. 2009. The Social Viability of Culture-led Urban Transformation Processes. Evidence from the Bicocca District, Milan. Urban Studies 46:5–6, 1115-1135.

Saukkonen, P. & Ruusuvirta, M. 2009. Toiveet, tavoitteet ja todellisuus. Tutkimus kulttuuripoliitikasta 23 kaupungissa. Cuporen julkaisuja 15. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.

Saukkonen, P. & Sivonen, O. 2016. Taiteen ja kulttuurin toimijat, toiminta ja merkitys – Tapauskohteina Hyvinkää, Lohja ja Porvoo. Cuporen verkkojulkaisuja 40. Helsinki. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. Viitattu 20.12.2018. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/taiteenjakulttuurintoimijat_web.pdf

Smit, A. J. 2011. The Influence of District Visual Quality on Location Decisions of Creative Entrepreneurs. Journal of the American Planning Association 77:2, 167–184.

Snowball J. D. 2011. Cultural Value. Teoksessa Towse, R. (toim.) 2011. A Handbook of Cultural Economics. Second Edition. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

Throsby, D. 2001. Economics and Culture. Cambridge University Press, Cambridge.

Throsby, D. 2008a. Modelling the cultural industries. *International Journal of Cultural Policy* 14:3, 217–232.

Throsby, D. 2008b. The Concentric Circles Model of the Cultural Industries. *Cultural Trends* 17:3, 147–164.

Throsby, D. 2011. Cultural Capital. Teoksessa Towse, R. (toim.). 2011. *A Handbook of Cultural Economics*. Second Edition. Edward Elgar Publishing, Cheltenham. 142-146.

Towse, R. (toim.) 2011. *A Handbook of Cultural Economics*. Second Edition. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 26.12.2019 https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vahlo, J. 2014. Kulttuurisuunnittelua tulevaisuuden kulttuuripääkaupungeissa? Vertailussa Turku 2011 toiminnan ja kulttuurisuunnittelutoimintamallin yhteydet. Yhdyskuntasuunnittelun seur ry. Verkkoaineisto, viitattu 6.10.2019 <http://www.yss.fi/journal/kulttuurisuunnittelua-tulevaisuuden/>

7 LIITTEET

Liite 1 Vapaan kentän toimijoiden haastattelukysymykset

Varsinaiset haastattelukysymykset

- Kuvaa lyhyesti yhteisönne päätehtävää sekä tärkeimpiä tavoitteita/päämääriä
- Kuvaa lyhyesti yhteisönne toimintaa kulttuurin alalla tällä hetkellä
- Miten toivot, että toiminta kehittyisi?
- Mainitse 1-3 vapaan kentän merkittävintä vahvuutta kulttuuritoiminnan ja -palvelujen toteuttajana kunnissa
- Mainitse 1-3 vapaan kentän merkittävintä heikkoutta kulttuuritoiminnan ja -palvelujen toteuttajana kunnissa

Toiminnan resurssit

- Minkälaisia resursseja olette saaneet Oulun kaupungilta toimintaanne
- Minkälaisia resursseja tarvitsisitte toiminnan kehittämiseen (yleisesti)
- Minkälaisia resursseja tarvitsisitte Oulun kaupungilta toiminnan kehittämiseen
 - Cupore teki viime vuonna tutkimuksen kulttuurin 3. sektorin toiminnasta. Esille nousi mm. viestintä ja tilat? Voisiko kysymykseen tulla kuljetukset, työkokeilijat, hankehaku ja -hallinnointi?
- Mitkä kulttuurituotannon resurssit olisi mahdollista siirtää kaupungin vastuulle ja mikä olisi hyvä käytäntö saada resurssit kulttuuritoimijoiden hyödynnettäviksi?
- Kulttuuritoimijoiden resurssitarpeet ovat hyvin erilaiset, kuka koordinoi ja valitsee tarpeen ja kuinka se toteutetaan?
- Minkälaisena näet Oulun kulttuuritilojen tarjonnan vapaan kentän näkökulmasta? Minkälaista tilaa tarvitaan Oulussa kulttuurikäyttöön, työskentelytiloja, toimistotiloja, esitystiloja, harrastus-tiloja?
- Miten kulttuurisuunnittelua tulisi hyödyntään Oulussa ja kuinka vapaa kenttä tulisi ottaa mukaan kaupunkitilan, kulttuuri- ja tapahtumatilojen suunnitteluun?
- Mikä on mielestäsi ongelmallisinta kulttuurin kolmannen sektorin toiminnassa Oulussa? (arvostus, itsestäänselvytenä pito, rahoitus, tilat)
- Mainitse 1-3 merkittävintä mahdollisuutta, joita näette kulttuurin vapaan kentän yhteistyössä kuntien kanssa tulevaisuudessa
- Mainitse 1-3 merkittävintä haastetta/uhkaa, joita näette kulttuurin vapaan kentän yhteistyössä kuntien kanssa tulevaisuudessa
- mitä muuta aiheeseen liittyen sinulla tulee mieleen tai mitä haluaisit vielä kertoa?